

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Kateřina Pekárková

Specifika motivace a očekávání dospělých uchazečů o studium na vysoké škole
Specifics of Motivation and Expectation of Adult Applicants for University Studies

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2018

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Šerák, Ph.D.

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Michalu Šerákovi, Ph.D. za odborné rady, ochotu a čas, který mi při zpracovávání tématu věnoval. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Lence Fiřtové za odborné konzultace k empirickému šetření v této práci.

Prohlašuji,

že tuto bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, že v ní řádně cituji všechny použité prameny a literaturu a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

..... datum

..... podpis autorky

Abstrakt

Tato bakalářská práce charakterizuje dospělé uchazeče o studium na vysoké škole, zabývá se jejich motivací a očekáváním od studia vysoké školy, to vše v kontextu systému formálního vzdělávání. Práce je rozdělena do dvou částí – první část se skládá z pěti kapitol a představuje základní tematické celky (formální vzdělávání dospělých, specifika vzdělávání dospělých, motivace a očekávání dospělých ve vztahu ke vzdělávání, bariéry ve vzdělávání dospělých) s využitím domácí i zahraniční literatury a výzkumů. Druhá část práce obsahuje kvantitativní šetření mezi vybranými uchazeči o studium na vysoké škole a zaměřuje se na dříve diskutované aspekty, zejména na vymezení skupiny dospělých uchazečů, jejich motivaci a očekávání od participace ve formálním vzdělávání (konkrétně studia vysoké školy). Empirické šetření rovněž porovnává názory dospělých uchazečů o studium na vysoké škole (nad 30 let) s názory mladších uchazečů ve věku 18–20 let (přicházejícími s nejvyšší pravděpodobností přímo ze střední školy).

Klíčová slova

vzdělávání dospělých, motivace k formálnímu vzdělávání, změna kariéry, uplatnění absolventů vysokých škol

Abstract

This bachelor's thesis characterizes adult applicants for study at university, deals with their motivation and expectations from university studies, all in the context of a formal education system. The thesis is divided into two parts – the first part consists of five chapters and represents basic thematic units (formal adult education, specifics of adult education, motivation and expectations of adults in relation to education, barriers in adult education) using domestic and foreign literature and research. The second part of the thesis contains a quantitative survey among selected applicants for university studies and focuses on the previously discussed aspects, especially the definition of a group of adult candidates, their motivation and expectations from participation in formal education (namely university studies). The empirical survey also compares the opinions of adult candidates for university studies (over 30 years) with the views of younger candidates aged 18–20 (most likely coming from high school).

Key words

adult education, motivation for formal education, career chase, graduates integration into the labor market

Seznam zkratk

AES = Adult education survey (Šetření o vzdělávání dospělých)

ČSÚ = Český statistický úřad

EK = Evropská komise

MŠMT = Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

MU = Masarykova univerzita

NSZ = Národní srovnávací zkoušky

OECD = Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

OSP = test Obecných studijních předpokladů

VŠ = vysoká škola

Obsah

0 Úvod	8
1 Vzdělávání dospělých a jejich specifika	10
2 Motivace dospělých v souvislosti se vzděláváním	14
3 Očekávání od studia vysoké školy	19
3.1 <i>Proměna hodnoty vzdělávání v dnešní době</i>	20
3.2 <i>Uplatnění absolventů vysoké školy na trhu práce</i>	22
4 Bariéry ve vzdělávání dospělých	24
5 Dospělý jedinec ve formálním vzdělávání	27
6 Empirické šetření: Názory dospělých uchazečů o studium na vysoké škole v porovnání s názory mladších uchazečů ve věku 18–20 let	34
6.1 <i>Metodika výzkumného šetření</i>	34
6.1.1 Cíl výzkumného šetření	34
6.1.2 Hypotézy	34
6.1.3 Data pro výzkumné šetření	35
6.1.4 Výzkumný vzorek	36
6.1.5 Výzkumná metoda.....	37
6.2 <i>Průběh sběru dat</i>	38
6.3 <i>Analýza dat</i>	38
6.4 <i>Interpretace dat</i>	39
6.4.1 Obecná charakteristika mladých a starších uchazečů v datech společnosti Scio.....	39
6.4.2 Původ účastníků zkoušek	44
6.4.3 Motivace k výběru vysoké školy.....	49
6.4.4 Očekávání od studia na vysoké škole	59
6.4.5 Bariéry ve studiu	64
6.4.6 Hodnota vysokoškolského titulu pro uchazeče o studium na VŠ	66
6.4.7 Studium vysoké školy ve vztahu k zaměstnání.....	69
6.5 <i>Diskuze</i>	73
7 Závěr	76
8 Soupis bibliografických citací	78

0 Úvod

Současnost charakterizuje rychlý a neustálý společenský vývoj, na který musí být lidé připraveni a na který musí umět reagovat. Toho je možné dosáhnout například získáváním nových informací a prohlubováním znalostí a dovedností – už dávno neplatí, že jednou získané znalosti postačí na celý život. Změny nejsou spojeny jen s osobním životem, týkají se více než kdy dříve i života pracovního. Lidé se často vzdělávají a rekvalifikují právě proto, aby zvýšili svou cenu na trhu práce.

Vysoké školy volí v rámci své propagace především sdělení, která mají zaujmout mladé uchazeče. Je však otázka, do jaké míry se názory a postoje dospělých uchazečů o studium na vysoké škole liší od názorů uchazečů ve věku 18–20 let (kteří s nejvyšší pravděpodobností přicházejí přímo ze středních škol). Vzhledem k poklesu demografické křivky je těchto mladých uchazečů o studium na vysoké škole stále méně, přičemž situace se nezlepší minimálně do roku 2021.

Vysoké školy by měly umět ke studiu přilákat i uchazeče z řad dospělých, kteří svou poptávku po vysokoškolském studiu v mládí odložili a nyní by ji chtěli uspokojit, čímž mohou částečně zaplnit místa uvolněná mladšími studenty. Aby mohly fakulty propagaci studia postavit na relevantních datech, má tato práce nastínit, jakým způsobem se liší názory a postoje mladších (18–20 let) a dospělých (nad 30 let) uchazečů o studium na vysoké škole. Pokud se názory a postoje u těchto skupin budou výrazněji lišit, bude možné předpokládat, že s každou skupinou těchto uchazečů by se mělo komunikovat odlišným způsobem, díky čemuž by se fakultám mohlo podařit oslovit větší počet dospělých uchazečů.

Cílem této bakalářské práce je identifikovat specifika dospělých uchazečů o studium na vysoké škole, zejména přiblížit jejich motivaci ke studiu a zmapovat, co uchazeči od studia očekávají (např. kariérní předpoklady uchazečů). To vše v kontextu formálního vzdělávání a díky zasazení do širšího teoretického rámce. K doplnění cíle je realizována kvantitativní analýza dat, která má představit charakteristiky a názory vybraných dospělých uchazečů o studium na vysoké škole (nad 30 let) a porovnat je s názory vybraných mladších uchazečů ve věku 18–20 let.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola práce se zabývá vzděláváním dospělých a jejich specifiky. Je zde vymezen pojem dospělý jedinec a nastíněny rozdíly

mezi andragogickým a pedagogickým vedením. Představen je zde pojem docilita (vzdělavatelnost dospělých).

Druhá kapitola je zaměřena na motivaci v souvislosti se vzděláváním dospělých. Představeny jsou faktory, které mohou motivovat dospělé jedince k zapojení do vzdělávacího systému, kapitola rovněž zmiňuje výzkumy, které se motivací dospělých v českém i mezinárodním kontextu zabývaly. Vzhledem k cílům této práce (porovnat názory mladších a starších uchazečů o studium na vysoké škole) jsou ve druhé kapitole uvedeny i výzkumy zabývající se motivací ke vzdělávání mladších studentů.

Třetí kapitola vymezuje očekávání, která se spojují se studiem vysoké školy. Je tu rovněž diskutováno, zda dochází k proměně hodnoty vysokoškolského titulu a jaký vliv má získání vysokoškolského vzdělání na uplatnění daného člověka na trhu práce.

S motivací dospělých jedinců zapojit se do vzdělávacího systému a jejich očekáváními souvisí i možné bariéry, které mohou v horším případě vést až k rozhodnutí, že se daný jedinec do dalšího vzdělávání vůbec nezapojí. Ve čtvrté kapitole proto bude představena typologie bariér a nejčastěji zmiňované překážky bránící dospělým ve vzdělávání v českém kontextu.

Pátá kapitola se zabývá dospělým jedincem ve formálním vzdělávání. Je zde naznačen význam celoživotního učení a místo formálního vzdělávání v něm, v kapitole jsou rovněž představeny výzkumy, které se formálním vzděláváním zabývají.

Konečně šestá kapitola shrnuje zjištění, k nimž vedl provedený výzkum. Předtím je představeno šetření a popsána metodologie, následuje analýza a interpretace získaných dat. Nechybí ani závěrečná diskuze.

Vzhledem k tématu práce jsou využívanými zdroji zahraniční zprávy a studie, zejména ty, které se dotýkají oblasti formálního vzdělávání dospělých. Představena jsou i data českých studií. Čerpáno je také z webových stránek Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a studií a zpráv Českého statistického úřadu, kde byla k dispozici řada informací a čísel potřebných k popisu aktuální společenské situace případně společenských změn týkajících se formálního vzdělávání dospělých. Kromě toho jsou využity relevantní monografie z oblasti formálního vzdělávání dospělých a příspěvky v tištěných i elektronických sbornících.

1 Vzdělávání dospělých a jejich specifika

Aby mohla být dále v textu identifikována specifika vzdělávání dospělých, je podstatné nejprve vymezit pojem dospělý jedinec. Charakteristiky pojmu dospělý nejsou jednoznačné a nejednoznačnost panuje i ve vymezení pojmu vzdělávání dospělých. Dospělý jedinec může být definován z hlediska různých úhlů pohledu – z biologického hlediska je dospělý ten, kdo dosáhl fyzické zralosti, z právního hlediska je dospělý ten, kdo nabyt práva a povinností (plnoletost, právní zodpovědnost, možnost sňatku, apod.), sociologie vnímá dospělého jako jedince, který adoptoval nové sociální role (nástup do práce, založení rodiny), psychologie staví na stabilizaci forem chování, myšlení a prožívání (Beneš, 2008, s. 79).

Z hlediska této práce je nejvýznamnější pohled andragogický, který definuje dospělého člověka jako osobu, která ukončila přípravu ve školském systému, zařadila se do pracovního procesu (případně je ženou či mužem v domácnosti apod.) a do vzdělávacího systému se tedy vrací po určité odmlce (Kalnický, 2007, s. 122).

Dospělý člověk má (může mít) tedy z předchozího studia dokončený určitý stupeň vzdělání a ke studiu se často vrací z pozice jedince, který je (byl) zařazen do pracovního procesu. Takový člověk se od žáků/mládeže liší v řadě aspektů, kterým se bude věnovat následující část této práce.

Diskuze nad rozdíly ve vzdělávání dětí/mládeže a dospělých jedinců se vedou už dlouho. V rámci těchto diskuzí jsou proti sobě často vymezovány dvě disciplíny – pedagogika a andragogika. Dodnes je velmi vlivné například dílo Malcolma S. Knowlese (1980, 2012). Ten definuje andragogiku jako vědu o pomoci dospělým se učit (v andragogickém pojetí řídí učící se své učení sám) a uvádí čtyři hlavní body, které odlišují andragogiku od pedagogiky (což je dle Knowlese věda o učení dětí, které jsou v průběhu učení závislé na vzdělavateli). Jsou jimi sebepojetí učícího se, role zkušeností učícího se, připravenost se učit a orientace na učení (Knowles, 1980, s. 43–44). K těmto čtyřem hlavním bodům později přidává ještě motivaci učit se a potřebu vědět. Dospělého chápe jako autonomní osobnost, která je schopna sebeřízení, andragoga pak vnímá jako facilitátora, člověka, který dospělému usnadňuje učící proces (Knowles, Holton a Swanson, 2012, s. 139). Vzhledem k vlivu Knowlesovy koncepce zde budou

krátce popsána jednotlivá specifika vzdělávání dospělých tak, jak je tento autor ve svém díle vysvětluje:

- Sebepojetí učícího se – dospělý chce být zodpovědný za svá rozhodnutí, chce řídit sebe sama.
- Role zkušenosti učícího se – člověk kumuluje během dospívání velké množství zkušeností. Ty jsou zdrojem pro učení jak jeho samotného tak pro jeho okolí (a rovněž vzdělavatele). Každý jedinec má jiné množství zkušeností, v oblasti vzdělávacích potřeb, učebních stylů nebo motivace tak bývá skupina dospělých mnohem rozmanitější než skupina dětí.
- Připravenost se učit – člověk je připraven učit se ve chvíli, kdy se potřebuje vyrovnat s nějakým problémem z reálného života.
- Orientace na učení – dospělý je orientován na výkon, chce to, co se naučil, aplikovat v praxi. Očekává tedy, že vzdělávání bude zaměřeno na zvyšování kompetencí.
- Motivace – dospělého motivují zejména vnitřní faktory – touha se rozvíjet, zvýšit kvalitu života, spokojenost s prací, apod.
- Potřeba vědět – učící se dospělý chce vědět, proč se má něco naučit ještě před tím, než se to začne učit. Často věnuje velké množství energie, aby zjistil jaké klady a zápory pro něj učení bude mít. Chce vědět, kolik energie, času a peněz bude stát, aby se danou věc naučil a své výdaje srovnává s možnými přínosy učení (Knowles, Holton a Swanson, 2012, s. 60–67).

Dospělý je tedy v porovnání se žáky v období školního věku charakterizován rozdílným postojem ke vzdělávání, k učiteli, k obsahu i cíli výuky. Mužik (2004, s. 27) uvádí, že dospělý si uvědomuje důležitost zpětné vazby a v průběhu svého učení ji vyžaduje, že dospělý bývá aktivní, podílí se na diskuzi, uplatňuje ve výuce své zkušenosti. Dospělí jedinci jsou dle tohoto autora ve vzdělávacím procesu odpovědnější a motivovanější než mladší studenti – to zejména proto, že důvodem, proč vstupují do vzdělávacího procesu, je seberealizace, profesní růst nebo osobnostní rozvoj. Dospělý se dle Mužikova názoru nechce podřizovat autoritě pedagoga a bez výhrad nerespektuje všechny informace,

kteřé se od pedagoga dozví, má svůj názor, mohou se u něj projevovat stereotypy v myšlení i jednání. Učební látku si dospělý osvojí zejména tehdy, pokládá-li ji za prostředek k řešení úkolů, který může aplikovat v praxi (samozřejmě pomineme-li zájmové vzdělávání, které často nemusí mít s pracovním – a praktickými – úkony nic společného).

Mužík dále jmenuje nepříznivé a příznivé vlivy, které mohou působit na průběh vyučování a učení dospělých. Mezi nepříznivé vlivy se řadí odlišné názory, které dospělý získal na základě svých praktických zkušeností a odlišné zkušenosti, které může mít v dané přednášené problematice, mohou způsobit, že odmítne přijmout přednášené nové informace, které nejsou v konsensu s tím, co sám ví nebo prožil. Patří sem i stereotypy v myšlení a jednání, které mohou být příčinou odmítnutí řešení problémů prezentovaných ve výuce. Dospělý může být také přesvědčen, že neexistují obecné platné přístupy, které jsou prezentovány ve výuce a které by mělo být možné kdykoliv efektivně využít. Dospělý od výuky někdy očekává odpověď na praktické a životní otázky, případně návod na problémy, které řeší v soukromí, může tak ve vyučování žádat pouze poznatky, které jsou bezprostředně aplikovatelné v praxi a odmítat teoretická vysvětlení.

Mezi příznivé vlivy pak patří dle Mužíka zejména to, že dospělý umí být kritický ke svému studijnímu výkonu. Dospělý rovněž umí třídit informace, vytvářet systém poznatků, hledat vztahy mezi poznatky osvojenými nově a dříve. Dále u dospělého jedince se potřeba sebeuplatnění pojí s motivací k učení a aplikováním získaných poznatků v praxi (Mužík, 2004, s. 28).

Dospělí mají oproti žákům v počátečním vzdělávání i další specifika, a to nejen co se týče fyziologických a psychických změn. V případě žáka je role učícího se jedince vnímána jako jeho primární role, dospělý člověk má však ještě řadu dalších – zaměstnanec, rodič, atd. Změny fyziologických funkcí se týkají především zraku, sluchu a úbytku rychlosti výkonu (samozřejmě zejména v případě starších dospělých a seniorů). Změny poznávacích funkcí souvisejí s vnímáním, pamětí a myšlením. Dospělý člověk může být ve srovnání s mladším žákem přesnější, opatrnější a objektivnější, vyznačuje se častěji pragmatickým přístupem ke vzdělávání, kde hledá smysl a cíl. Rozdíly jsou samozřejmě i mezi dospělými – jejich schopnost učit se závisí na věku, stupni vzdělání, charakteru pracovní činnosti, vliv mají i osobní, rodinné a společenské poměry. Dospělí

jsou velmi heterogenní skupinou, na což by se nemělo při uvažování vzdělávání dospělých nikdy zapomínat (Hladílek, 2009, s. 143).

V souvislosti se specifiky dospělých je třeba zabývat se zejména jejich vzdělavatelností (docilitou). Navzdory častým předsudkům se vzdělavatelnost s věkem neztrácí, ale strukturně mění a modifikuje. Paměť se mění z mechanické na logickou, rychlost nahrazují jistota a přesnost, klesá lehkost učení, kapacita a trvanlivost, naopak narůstá intenzita učení (Palán, 2002, s. 239).

To, jakým způsobem se dospělý učí, zkoumal už Edward L. Thorndike, který nahlížel vzdělávání dospělých z hlediska psychologie. Ve své práci *Adult Learning* (Učení se dospělých) z roku 1928 představil závěry svých experimentů, kdy zkoumal docilitu v závislosti na věku jedince (zabýval se zejména věkovou skupinou 25 až 45 let). Ze svých experimentů vyvodil, že schopnost jedince učit se od dětství rychle roste, maxima dosahuje mezi dvacátým a třicátým rokem člověka a následně pomalu klesá. Zároveň však dodával, že existuje mnoho forem učení, přičemž efektivita některých se s věkem snižuje, efektivita jiných však nemusí být poznamenána vůbec (Thorndike, Bregman, Tilton a Woodyard, 1928, s. 126–127). Neúspěch při učení do čtyřicátéholetého roku je dle Thorndikea způsoben nejčastěji nedostatkem motivace, případně nevhodnými způsoby, které jedinec v rámci učení využívá (Thorndike, Bregman, Tilton a Woodyard, 1928, s. 177).

Právě motivace je jedním z klíčových aspektů ve vzdělávání, protože motivovaný člověk snadněji překoná nedostatky systému a případné bariéry, které mu mohou v jeho vzdělávání bránit. Téma proto bude blíže rozebráno v následující kapitole.

2 Motivace dospělých v souvislosti se vzděláváním

Tradičním tématem, kterým se andragogika zabývá, je motivace dospělých ke vzdělávání. Vzděláváním a motivací ke studiu se zabývala řada výzkumů, v této oblasti je tedy na co navazovat. Z odborné literatury vyplývá, že nejčastější motivací dospělých k formálnímu studiu je touha zlepšit své postavení na trhu práce a vnitřně se rozvíjet.

Darkenwald a Merriam v rámci svého psychosociálního interakčního modelu vysvětlují, proč se někteří lidé rozhodnou zapojit do vzdělávání dospělých. Pro pozdější účast na vzdělávání dospělých je významné zejména sociálně-ekonomické postavení a socializace. Sociálně-ekonomický status pozitivně ovlivňuje stimuly participace, stejně jako vnímanou hodnotu a užitečnost vzdělávání a odborné přípravy dospělých. Čím vyšší je socio-ekonomické postavení člověka, tím větší je pravděpodobnost, že vzdělávání přikládá vysokou hodnotu a že se ho také zúčastní (Darkenwald a Merriam, 1982, s. 38).

Dvořáková hovoří v případě dospělých o šesti motivačních faktorech: a) sociální vztahy (vychází z potřeby vztahů a přátelství – možnost najít si nové přátele, navázat kontakt s opačným pohlavím), b) vnější očekávání (naplnění očekávání jiné osoby – například nadřízeného), c) společenský prospěch (příprava na práci v komunitě, vychází ze snahy prospět lidem okolo), d) profesní vzestup (snaha dát své práci vyšší status), e) únik/stimulace (touha uniknout nudě a rutině, snaha změnit svůj život), f) kognitivní zájem (jde o uspokojení zvědavé mysli). Takto vymezené motivy dospělých nejsou stabilní, mění se a v jednu chvíli může u daného člověka koexistovat více motivů (Dvořáková, 2016, s. 123).

Podnětná a dodnes platná je i typologie C. O. Houlea, který rozlišuje dospělé účastníky dalšího vzdělávání na: a) orientované na cíl – učení mají jako prostředek k dosažení nějakého cíle, právě cíl je to, co spouští jejich vzdělávání, učební aktivity vybírají tak, aby cíle bylo dosaženo, nenavštěvují tedy pouze jednu vzdělávací instituci a nevyužívají pouze jedinou metodu; b) orientované na aktivitu – vzdělávání se účastní zejména kvůli samotné aktivitě, nejde jim tolik o získání konkrétních znalostí, důvodem zapojení se do vzdělávání může být osamělost a s ní spojená snaha setkávat se s jinými lidmi a nalézt přátele, Houle hovoří i o formě psychologické pomoci, kdy je jedinec součástí skupiny, kde je respektován, vzdělávání může být únikem od problémů

každodenního života a nefunkčních vztahů, motivací absolvovat kurz může být samotné získání certifikátu (přičemž nezáleží na tom, za co daný certifikát je), do této skupiny patří i lidé, kteří se vzdělávají proto, že to považují za rodinnou tradici; c) orientované na učení – učí se pro učení samotné, touží rozvíjet se prostřednictvím učení, vzdělávají se neustále, ideálně i v rámci zaměstnání (Houle, 1963, s. 16– 25).

Z výše uvedeného je zřejmé, že motivy dospělých vzdělávat se jsou různé, často působí více motivů v tutéž chvíli, přičemž tyto motivy se vyvíjejí a mění a není možné je jednoduše hierarchizovat. Motivace k učení se vyvíjí už v rámci rané socializace, závisí také na sociálním zázemí (motivace vzdělávat se je různá u lidí z různých sociálních vrstev). Beneš (2008, s. 106) vymezuje motivy vzdělávání dospělých podobě jako Dvořáková, nicméně zmiňuje některé aspekty, které výčet uvedený výše mohou doplnit: a) sociální kontakt, b) sociální podněty (snaha získat prostor, který nebude zatížený každodenními tlaky a frustracemi), c) profesní důvody, d) participace na politickém (zejména komunálním) životě, d) vnější očekávání (doporučení přátel, poradenských služeb), e) kognitivní zájmy.

Dospělí účastníci vzdělávání nejsou homogenní skupina, jejich motivy se tedy liší podle toho do jaké náleží skupiny – dle věku, socioekonomického statusu, dosaženého vzdělání, dle pohlaví či životních okolností (počet dětí, rodinný stav, bydliště ve městě/na vesnici). Jak dokazují výzkumy zmíněné dále v této práci, u mladších lidí převládá spíše pragmatická motivace spojená s pracovním uplatněním, starší lidé jsou pak charakterizováni motivací spojenou s trávením volného času. Pro vyšší věk a sociální status je typická orientace na vyšší potřeby.

Motivace dospělých k formálnímu vzdělávání je velmi specifická oblast (mnohem častěji než formálně se dospělí vzdělávají neformálně, jak dokazují v této práci uváděné průzkumy, např. AES, 2018), v následujících odstavcích budou představeny výzkumy zabývající se přímo formálním vzděláváním dospělé populace.

Šed'ová a Novotný (2006, s. 140–151) v rámci projektu *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu: priority, příležitosti a možnosti rozvoje* (projekt věnovaný vzdělávání dospělé populace v rámci celoživotního učení, který mapoval a analyzoval situaci v ČR co se týče oblasti vzdělávacích potřeb dospělých) zjistili, že motivem pro pokračování ve formálním vzdělávání v dospělosti byla zejména snaha

zlepšit své uplatnění v práci. Necelá čtvrtina respondentů uvedla, že motivací je osobnostní rozvoj.

V roce 2007 proběhl pod vedením Anne Jamieson (2007, s. 363–384) výzkum *Jaký má smysl vzdělávat se ve vyšším věku? (Higher education in later life: what is the point?)*, který se zabýval staršími dospělými ve Velké Británii a z něhož vyplynulo, že nejčastějším důvodem proč začít studovat, byla pro respondenty potřeba osobního růstu a chuť setkávat se s novými lidmi. Dalším často uváděným důvodem byla potřeba dokázat sobě i svému blízkému okolí, že je daný člověk schopen studium zvládnout.

Na touhu dospělých studentů cítit během studia emocionální pohodlí, mít pocit, že jsou pro školu důležití, očekávají podporující a stimulující prostředí upozornila ve své práci i Mayová (May, 1999, nestránkováno).

To, že motivy dospělých pro další vstup do vzdělávání souvisí s trhem práce, potvrzuje výzkum Rabušicové a Rabušice (2008, s. 97–111). Výzkum byl součástí projektu, který řešila Filozofická fakulta MU spolu s Fakultou sociálních studií MU a který se zabýval vzděláváním dospělých v různých fázích životního cyklu a různých perspektivách. Uvádí, že v téměř sedmdesáti procentech případů vstupují dospělí do vzdělávání v pracovním kontextu (snaha o zlepšení možností vlastního pracovního uplatnění, případně požadavek zaměstnavatele), přičemž pracovní motivace se jako hlavní faktor dalšího vzdělávání objevuje rovnoměrně u žen i mužů. V souvislosti s tím se také ukázalo, že čím vyššího vzdělání respondenti dosáhli, tím nižší byl podíl pracovní motivace a vyšší podíl motivace mimopracovní. Většina respondentů (84 %) deklarovala, že jejich motivace studovat je vnitřní.

Stejný výzkum se zabýval i tím, kdo jsou dospělí lidé, kteří se do vzdělávání nevracejí. Tito lidé se nelišili podle pohlaví, místa bydliště ani typu povolání, ale lišili se dle výše vzdělání – s vyšším vzděláním se zvyšuje ochota dále se vzdělávat. Signifikantní bylo i zjištění, že s vyšším věkem se zvyšuje šance, že lidé nebudou chtít dále studovat (Rabušic a Rabušicová, 2008, s. 47–56).

Aktuální data na téma motivace dospělých k formálnímu vzdělávání přináší výzkum *Adult Education Survey (ČSÚ, 2018, s. 16–24)*. Toto šetření o vzdělávání dospělých organizuje Český statistický úřad a jeho cílem je zmapovat zapojení dospělých osob do různých typů vzdělávání. V rámci tohoto výzkumu bylo znovu

potvrzeno, že nejčastějším důvodem k účasti ve formálním vzdělávání je u dospělých zvýšení dosavadní kvalifikace (což v sobě zahrnuje i nabytí nových dovedností či znalostí, získání certifikátu nebo osvědčení, zlepšení kariérních vyhlídek, atd.).

Na základě výše zmíněných výzkumů je patrné, že motivace související s pracovním uplatněním je v případě formálního vzdělávání dospělých zcela dominantní. Méně často pak výzkumy ukazují na motivaci dospělých v podobě osobního rozvoje.

Aby bylo možné postihnout specifika vzdělávání dospělých, budou v rámci empirického šetření porovnání (co se týče vybraných charakteristik a názorů) právě se studenty středních škol, kteří jsou v rámci empirického šetření definováni jako osoby ve věku 18–20 let. Na tomto místě budou proto krátce představeny výzkumy, které se zabývaly touto skupinou uchazečů o studium na vysoké škole.

Celorepublikový výzkum Centra vysokého školství zabývající se posluchači veřejných a soukromých škol z roku 2005 (Menclová a Baštová, 2005, s. 83–91) ukázal, že nejčastější motivací pro studium vysoké školy (převážně mladých studentů) je získat možnost dobré profesní kariéry. Dalším faktorem je snaha v budoucnu získat dobře placené zaměstnání. Třetí v pořadí skončila možnost získat vysokoškolský titul.

Výzkumy na téma motivace jsou často zaměřeny oborově. Například Dopita (Dopita, 2008, s. 31–46) zkoumal motivaci ke studiu vysoké školy u studentů středních škol preferujících matematické, fyzikální a chemické obory. Zjistil, že nejčastější motivační faktor u těchto studentů je zájem o obor, propojení VŠ s praxí, vybavenost VŠ pro výuku a uplatnění absolventů v praxi.

Další studie z roku 2008 mezi studenty Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, jejímž cílem bylo zhodnotit motivaci studentů pro studium a jejich předpoklady zapojit se do výzkumu, ukázala jako nejvýznamnější motivační faktor ke studiu získání vysokoškolského titulu, v pořadí další nejčastější motivací byla možnost rozvíjet svou vzdělanost, znalosti a schopnosti a třetím možnost prohloubit své znalosti v oboru (Smolová, Legátová, Szczyrba a Šimáček, 2008, s. 81–84).

Výzkumníci v rámci již zmíněného Adult Education Survey zjistili, že mezi mladšími studenty je výraznější orientace na „nepracovní“ život – častěji než dospělí

označovali jako důvod účasti ve formálním vzdělávání například touhu potkat nové lidi a bavit se nebo získat dovednosti užitečné v každodenním životě (ČSÚ, 2018, s. 22).

Mezinárodní výzkum mezi studenty (International Student Survey), který proběhl v roce 2017 a do něhož se zapojilo přes šedesát tisíc respondentů, zjišťoval důvody, které vedou studenty nastoupit na univerzitu. Studenti měli ze seznamu vybrat tři nejdůležitější důvody, přičemž na prvním místě skončila vášeň pro daný předmět studia (58,4 %), v těsném závěsu se umístila touha pokračovat v učení a osobním rozvoji (58 %), třetí místo obsadila snaha budovat kariéru (55,2 %). Zajímavé bylo například zjištění, že fakt, že se na univerzitu hlásí spolužáci a přátelé, studenty téměř neovlivnil – tuto volbu uvedlo na svém seznamu jen 9,1 % studentů. (Bhardwa, 2017, nestránkováno).

Z výzkumů, které byly mezi mladými studenty provedeny, tedy vyplývá, že častým důvodem, proč studovat vysokou školu, je pozdější dobré profesní uplatnění, dobré finanční ohodnocení, „vlastnictví“ titulu, zájem o obor a dále pak snaha prohlubovat své znalosti v daném oboru.

3 Očekávání od studia vysoké školy

V této práci zmiňované modely Crossové, Darkenwalda a Merriamové vyzdvihují důležitost psychologických aspektů vzhledem k účasti dospělých na vzdělávání, nicméně opomíjejí vliv životní historie jednotlivce a jeho očekávání. Na to v sedmdesátých letech upozornil Rubenson (Jarvis a Griffith, 2003) a aplikoval Vroomovu teorii očekávání na vzdělávání dospělých. Očekávání, která se u dospělých pojí s dosažením titulu (v menší části případů se získáním maturitního vysvědčení) jsou velmi podstatná a zcela jistě ovlivňují, jestli se dospělí do formálního vzdělávání zapojí. Teoretická část práce bude s očekáváním subjektů od studia vysoké školy pracovat, Rubensonův model zde tedy bude krátce představen.

Rubensonův model (očekávání-valence) navazuje na psychologické teorie motivace, které lidské jednání vysvětlují jako interakce mezi individuem (a jeho zkušenostmi) a prostředím. Konečná motivace takového jedince je dána negativními a pozitivními silami, které existují jak v rámci jedince, tak v rámci prostředí. Očekávání se skládá ze dvou částí – očekávání osobního úspěchu ve vzdělávacích aktivitách a očekávání, že úspěch v těchto aktivitách bude mít pozitivní důsledky. Tyto dvě komponenty se násobí – pokud má jedna hodnotu nula (to znamená, že jedinec se považuje za neschopného úspěšně se účastnit vzdělávání, případně pokud v účasti na vzdělávání nevidí žádný přínos), pak nemá žádnou motivaci zapojit se do vzdělávacího procesu.

Valence může být pozitivní, negativní nebo neutrální a její síla závisí na očekávaných důsledcích participace. Například participace ve vzdělávání dospělých může vést k vyšší mzdě, může ale také znamenat méně času pro rodinu. Valence je tedy číselná suma hodnot, které jedinec přikládá různým důsledkům účasti na vzdělávání (Jarvis a Griffin, 2003, s. 44–45).

V rámci výzkumu Adult Education Survey bylo zjištěno, že naprostá většina dospělých účastníků v rámci formálního vzdělávání hodnotí budoucí využitelnost studia velmi kladně – 45 % studentů očekává téměř absolutní využitelnost studia a 48 % pak očekává značné využití získaných znalostí. Procento studentů, kteří nepovažují své studium (ani do budoucna) za perspektivní, je tak velmi nízké a nepřekračuje 10 %. Výzkum se zabýval také tím, jaký efekt (v souvislosti s jejich pracovní pozicí) mělo

nabytí nových znalostí a dovedností, které studenti získali v rámci formálního vzdělávání (pro úplnost je třeba předestřít, co je uvedeno dále v práci – 77 % respondentů se vzdělávalo v rámci některého z vysokoškolských studijních programů). Více než čtvrtina pracujících studentů je přesvědčena, že jejich výkon ve stávajícím zaměstnání byl studiem pozitivně ovlivněn (15 % díky tomu získalo nové zajímavé pracovní úkoly, 11 % byl navýšen plat). Na druhou stranu poměrně velká část respondentů (37 %) zastává názor, že formální vzdělávání na jejich pracovní život žádné pozitivní vlivy nemělo (ČSÚ, 2018, s. 23).

Na základě výzkumu agentury STEM/MARK je možné říci, že 82 % respondentů očekává od vzdělání na vysoké škole získání vědomostí, 77 % pak uplatnění na trhu práce. 68 % očekává od studia diplom a 65 % budoucí dobrý výdělek (Vysoké školy, 2016, nestránkováno).

Pro doplnění zde bude uveden ještě výzkum, který provedla Masarykova univerzita v roce 2007 a který zjišťoval mimo jiné očekávání studentů prvního ročníku VŠ (prezenční i kombinované studium) do budoucna. Studie ukázala, že konkrétní představu o své budoucí profesi má zhruba třetina studentů (28 %). Polovina studentů (51 %) uvedla, že konkrétní představu nemá, nicméně ráda by se věnovala oboru, který v současnosti studuje. Pětina studentů pak o budoucím povolání žádné představy neměla (MU, 2007, nestránkováno).

Očekávání studentů vysokých škol tak nejsou malá, výzkumy potvrzují, že účastníci formálního vzdělávání očekávají po absolvování vzdělávacího programu jeho praktickou využitelnost, jeho vliv na lepší uplatnění na trhu práce a vyšší mzdové/platové ohodnocení.

3.1 Proměna hodnoty vzdělávání v dnešní době

Současnost je charakteristická změnou priorit a požadavků zaměstnavatelů, studijní obory by na to měly reagovat a snažit se své absolventy připravovat na rychlou změnu zaměstnání, náplně práce apod. Velmi důležitá je uplatnitelnost – lidé s všeobecným vzděláním, širokým rozhledem a schopností přizpůsobit se, jsou na trhu práce stále cennější (Valenčík, 2007, s. 80–81).

Večerník upozorňuje, že tržní hodnota vzdělání se v průběhu posledních dvaceti let dramaticky proměnila a návratnost vzdělání se zdvojnásobila. Odhaduje se, že rok vzdělání znamená 8,4 % nárůst hrubé mzdy v případě mužů a 10,2 % u žen (ve srovnání se 4 % nárůstem u mužů a 5 % u žen koncem socialismu). Vzdělanější lidé jsou méně ohroženi příjmovým propadem a ztrátou zaměstnání (Večerník, 2016, s. 101). Diplomy z vysokých škol jsou tedy v této perspektivě vnímány jako velmi hodnotné.

Ulrich Beck nicméně tvrdí, že ve společnosti v současnosti sice dochází na jedné straně ke zhodnocení titulů, na druhé straně však dochází i k jejich znehodnocení. Na jedné straně nemají lidé velkou šanci uspět na trhu práce bez ukončeného vzdělání, na druhou stranu však vzdělání není zárukou zisku zaměstnání. Beck v této souvislosti uvádí příklad Německa konce 80. let, kdy se vzrůstajícím počtem absolventů vysokých škol rostla i jejich vzájemná konkurence. Tato situace se hodila zejména zaměstnavatelům. Pokud chce jedinec dosáhnout v zaměstnání těch nejvyšších pozic, bude pro něj závěrečný diplom nutný, zároveň však sám o sobě stále méně postačující (Beck, 2004, s. 245–246).

V souvislosti s výše zmíněným je možné připomenout i koncept inflace vzdělání (srov. Van de Werfhorst, 2005, s. 321–340), který předpokládá, že přebytek vysokoškoláků na trhu práce vede ke snížení jejich hodnoty. Pokud tato situace nastane a příslušníci nové generace chtějí získat stejně kvalitní zaměstnání jako generace předchozí, musí buď dosáhnout vyššího vzdělání nebo oproti ostatním získat další (jinou) kompetitivní výhodu. Ti, kteří to nedokážou, se musí ve velké konkurenci spokojit s méně kvalifikovaným a hůře placeným místem. Defacto proti teorii inflace vzdělávání stojí teorie technologické změny, která předpokládá, že díky strukturálním změnám na trhu práce a novým technologiím se hodnota vysokoškolského titulu nemění, naopak může dokonce růst (Doseděl a Katrňák, 2017, s. 701).

V návaznosti na teorii inflace vzdělávání hovoří Keller a Tvrđý o problému překvalifikovanosti české společnosti, kdy trh vzdělanosti vede studenty k získání vysokoškolských diplomů nicméně trh práce požadavky stejným tempem nezvyšuje. V důsledku těchto změn pak někteří lidé pracují na pozici, kterou by mohli vykonávat i bez jejich odbornosti (Keller a Tvrđý, 2008, s. 101–103). Aktuální výzkum v rámci České republiky, který provedli Doseděl a Katrňák však prokázal, že absolventi vysokoškolského studia vykazují ve srovnání s absolventy nižších stupňů vzdělávání

nižší míru nezaměstnanosti a získávají lepší zaměstnání (Doseděl a Katrňák, 2017, s. 713).

Tato zjištění potvrzují i zprávy Eurostatu, které na svých webových stránkách prezentuje Evropská komise. Uvádí, že míra zaměstnanosti dospělých osob s dokončeným terciárním vzděláním dosáhla v rámci EU v roce 2016 84,8 %, což je výrazně více než míra zaměstnanosti dospělých osob s primárním a nižším sekundárním vzděláním (54,3 %) a osob s vyšším sekundárním vzděláním (74,8 %). Dle zjištění Eurostatu má výše vzdělání zásadní význam v České republice, na Slovensku, ale také například v Belgii nebo Polsku, zatímco například v Dánsku, Estonsku nebo Lucembursku na výši vzdělání záleží méně (EK, 2018, nestránkováno).

3.2 Uplatnění absolventů vysoké školy na trhu práce

Přechod absolventů vysoké školy na trh práce ovlivňuje několik faktorů – od požadavků zaměstnavatelů, přes ekonomickou situaci země, po podmínky trhu práce, případně další prostředky regulující zaměstnanost, jako daňová politika státu a podobně (Descy a Tessaring, 2002, s. 34).

V České republice je míra nezaměstnanosti vysokoškoláků nižší, než celkový průměr všech vzdělanostních skupin (Keller a Tvrđý, 2008, s. 70). Data ČSÚ tyto závěry potvrzují: vysokoškoláci mají trvale nízkou nezaměstnanost (v roce 2018 1,3 %), následují je středoškoláci s maturitou (1,6 %) a osoby se středním vzděláním bez maturity (3,0 %). Nejvyšší míra nezaměstnanosti (10,1 %) je trvale ve skupině osob se základním vzděláním (ČSÚ, 2018, nestránkováno).

Zelenka ve svém výzkumu prokázal, že absolventi bakalářského studia mají vcelku dobré uplatnění na trhu práce. Své první zaměstnání našli tito jedinci poměrně rychle, nicméně často pouze na částečný úvazek, případně na dobu určitou. Skupina absolventů bakalářského studia vykazovala velkou zaměstnanost, nezaměstnaných bylo jen minimum respondentů. Absolventi magisterského studia jsou v porovnání s absolventy bakalářského studia mnohem méně často nuceni uzavírat smlouvu na dobu určitou, případně zkrácený úvazek. Mají lepší socioekonomické postavení a plat zhruba o čtyři tisíce vyšší než absolventi bakalářského studia (Zelenka, 2008, s. 21–22).

Zelenka s Ryškou uvádí, že získání magisterského (případně bakalářského) titulu se z finančního hlediska vyplatí – bakaláři mají na trhu práce hodnotu ISEI 54,9 (Mezinárodní index socioekonomického statusu povolání – ukazuje postavení respondenta na trhu práce), magistři pak 62,7. Pro porovnání – absolventi středních škol s maturitou mají hodnotu ISEI 45 (Ryška a Zelenka, 2011, s. 84–85).

Z aktuálních dat zveřejněných na stránkách ISPV (informační systém o průměrném výdělku) vyplývá totéž – nejvyšší mzdy pobírají vysokoškolsky vzdělaní zaměstnanci (37 780 Kč), nejnižší pak zaměstnanci se základním a nedokončeným vzděláním (18 808 Kč). Středoškoláci s maturitou vydělávali 25 187 Kč, zaměstnanci bez maturity 21 532 Kč (ISPV, 2018, nestránkováno). Na základě výše zmíněných dat je tak možné říci, že vysokoškolské studium se v České republice zcela jistě vyplatí, a to jak z hlediska uplatnění, tak z hlediska financí.

I přesto, že s vyšším vzděláním se u nás zcela jasně pojí i lepší uplatnitelnost a vyšší výdělek, identifikuje řada jedinců ve svém přístupu ke vzdělání nějaké překážky. Toto téma proto bude krátce představeno v následující kapitole.

4 Bariéry ve vzdělávání dospělých

Motivace dospělého člověka zapojit se do formálního vzdělávání může být narušována překážkami, které přimějí jedince uvažovat, zda je schopen tyto překážky překonat a svých cílů dosáhnout, v horším případě může vést až k rozhodnutí, že se daný jedinec do dalšího vzdělávání vůbec nezapojí. V této kapitole budou představeny typologie bariér a nejčastější bariéry bránící vzdělávání dospělých v českém kontextu.

Za jednu nejznámějších a v českých šetřeních využívanou typologii bariér dospělých ke vzdělávání lze označit typologii Crossové. Crossová rozlišuje: a) bariéry situační – odvíjejí se od aktuální životní situace, patří sem finanční náklady, nedostatek času, pracovní povinnosti, nesouhlas rodiny, b) bariéry institucionální – čas nutný pro studium, nevyhovující rozvrh, požadavky na docházku, c) bariéry dispoziční – sebepojetí člověka jako učícího se – nízká důvěra ve vlastní schopnosti, nedostatek výdrže (Cross, 1981, s. 98–99).

Crossová nebyla první, kdo se tématem zabýval, ještě před ní psali o problémech, s nimiž se dospělí při vstupu do vzdělávacího procesu setkávají, autoři jako C. Houle (1961), M. Knowles (1970), případně R. Kidd (1973). Model Crossové byl však velmi vlivný a na její práci navázali například i výše zmínění Darkenwald a Merriamová, kteří v osmdesátých letech rozvinuli její teorii a navrhli dispoziční bariéry nahradit bariérami psycho-sociálními, které dle jejich názoru mnohem více vyjadřují důležitost sociálního prostředí, v němž se daný člověk pohybuje (Larson a Milana, 2006, nestránkováno).

V roce 1992 přidali Potter a Alderman (MacKeracher, Suart a Potter, 2006, s. 3) k výčtu Crossové ještě čtvrtý typ bariér, a to akademické. Akademické bariéry souvisí s dovednostmi, jež jsou nezbytné k úspěšnému učení. Spadá sem gramotnost, počítačové dovednosti, schopnost vyhledávat informace a chápat je, kriticky uvažovat, schopnost napsat esej a podobně. Akademické dovednosti, které nejsou zvládnuty během dětství a dospívání, působí v dospělosti poměrně velké problémy.

Autoři identifikují ještě další dvě skupiny překážek: a) pedagogické bariéry, b) zaměstnanecké bariéry. Pedagogické bariéry vychází z neporozumění ze strany lektorů a facilitátorů ohledně toho, jakým způsobem se dospělí učí, jak různorodou skupinou jsou a že proto vyžadují rozmanitost jak ve stylu učení tak v typu vzdělávací aktivity, partnerský přístup a relevantní obsah vzdělávání. Bariéry v oblasti zaměstnání se týkají

zejména přístupu zaměstnavatelů – ženy se v rámci zaměstnání vzdělávají méně než muži, pracovníci s nízkou mzdou (případně nízkou gramotností) nejsou na pracovištích téměř vzděláváni a podobně (MacKeracher, Suart a Potter, 2006, s. 19–24).

Výše zmíněné bariéry doplňuje Beneš (2008, s. 107) častými důvody neúčasti na dalším vzdělávání: a) osoby s nízkou mobilitou statusu, ale spokojené s vykonávaným zaměstnáním, b) prakticky orientovaní lidé bez vzdělanostního zázemí, c) zastánci autodidaktiky nedůvěřující organizovanému vzdělávání, d) lidé se strachem ze selhání, e) osoby hledající vlastní cestu, f) sociálně znevýhodněné skupiny.

Závěrečná zpráva studie BADED, Bariéry ve vzdělávání dospělých (studie z roku 2008 se zúčastnila Česká republika, Itálie, Finsko a Rakousko), identifikovala externí a interní bariéry. Mezi externí bariéry se řadí vnější překážky v dalším vzdělávání, jako je nedostatek financí, času, stejně jako nedostatek informací o kurzech, případně omezená nebo nepříliš atraktivní nabídka kurzů. Interní (psychické) bariéry pak zahrnují zejména stereotypní myšlení (řada starších dospělých se domnívá, že vzdělávací kurzy navštěvují jen mladí lidé a proto se jich nezúčastňují), strach z reakce okolí a špatné zkušenosti se systémem vzdělávání (Bartlová, 2008, s. 17–19).

V českém kontextu se téma bariér ve vzdělávání objevilo ve výzkumu Rabušicových, kteří v souladu s teorií Crossové sledované bariéry dělili na bariéry situační, osobnostní a institucionální. Nejčastěji uváděnou bariérou byl nedostatek finančních prostředků (bariéra situační) – 53 %, nesmyslnost účasti na vzdělávání pro daného respondenta (bariéra osobnostní) – 49 % a přílišná vytíženost prací (bariéra situační) – 48 % (Rabušicová a Rabušic, 2008, s. 106–107).

Výzkum Rabušicových doplňují Kalenda a Kočvarová (2017, s. 70–89), kteří se ve své studii zabývají bariérami ve vzdělávání dospělých v České republice (v rámci celoživotního učení, nezabývají se tedy čistě jen formálním vzděláváním). Uvádějí, že v ČR dochází ke stagnaci, případně i navyšování překážek k celoživotnímu učení. Struktura bariér u nás je srovnatelná se zahraničím, nejsilnější jsou tu situační bariéry (ty pociťuje polovina dospělých), oproti jiným formám bariér jsou právě situační bariéry výrazně genderově podmíněny (u mužů se vyskytují častěji než u žen). Dle výzkumu Kalendy a Kočvarové nejsou ale v ČR socioekonomicky podmíněny, na rozdíl od bariér dispozičních (ty ovlivňuje dosažené vzdělání, příjem domácností, nebo frekvence

používání internetu), což je opět v souladu se situací v zahraničí. Českým specifikem jsou dle těchto autorů institucionální bariéry, které jsou velmi vysoké (pocituje je polovina populace).

Bariérami ve vzdělávání se zabývá i studie Adult Education Survey, ani zde však není rozlišeno mezi formálním a neformálním vzděláním a respondenti byli dotazováni na standardizované vzdělávání obecně. Ze studie vyplynulo, že 88 % dospělých se nechce dále vzdělávat, zejména proto, že jsou přesvědčeni, že další vzdělávání nepotřebují a dosavadní úroveň vzdělání je dostatečná (68 %). Další nejčastější bariérou účasti v dalším vzdělávání je dle studie nedostatek času. Další typy bariér (zdravotní důvody, vzdělávání považují za příliš nákladné, apod.) nehrály zastoupením velkou roli (ČSÚ, 2018, s. 45).

Výzkum *Removing the Barriers to Learning: Exploring Adult Perceptions and Attitudes to Participation in Further Education*, který proběhl v roce 2011 ve Velké Británii, sledoval respondenty, kteří se neúčastní vzdělávání, ale přejí si účastnit se v budoucnu, dále respondenty, kteří se vzdělávání neúčastní ani v budoucnu nechtějí a respondenty, kteří se dalšího vzdělávání účastnili a dále se vzdělávat nechtějí. Bariéry které uváděli respondenti neúčastníci se dalšího vzdělávání zároveň však doufající, že se ho budou účastnit v budoucnu byly zejména nedostatek času z důvodu rodinných povinností, dále nedostatek času z důvodu pracovních povinností, finanční důvody a nutnost starat se o dítě a domácnost. Bariéry zmiňované respondenty, kteří se dále vzdělávání účastnit nechtěli, se od předchozí skupiny liší. Na prvním místě byla nesmyslnost vzdělávání, následovaly bariéry spojené s věkem. Třetí skupina respondentů uváděla nejčastěji, že vzdělávání pro ně nemá smysl, na druhém místě nedostatek času z důvodu pracovní vytíženosti a nutnost pečovat o dítě a domácnost (Deloitte, 2012, s. 37–39).

Výše zmíněné výzkumy naznačují, že dospělí mohou být od studia odrazováni finanční náročností takového počínání, nedostatkem času, ještě mnohem více však přesvědčením, že další vzdělání nepotřebují a nemá pro ně smysl. Dle typologie Crossové tak převládají situační a osobnostní bariéry.

5 Dospělý jedinec ve formálním vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy charakterizuje formální vzdělávání jako to, které se realizuje v organizovaném prostředí, zpravidla ve školách. Funkce, cíle a obsah formálního vzdělávání vymezují právní předpisy. Absolvování formálního vzdělávání je potvrzeno příslušným osvědčením – vysvědčením, výučním listem, diplomem a podobně (MŠMT, 2007, s. 9).

Formální vzdělávání dospělých je realizováno nejčastěji jako středoškolské nebo vysokoškolské studium, studium na vyšších odborných školách, případně jako studium v některé z forem nástavbového, doplňujícího a pomaturitního vzdělání – okruh poskytovatelů formálního vzdělávání je tedy vázán na uznávané/akreditované programy (srov. Průcha, 2014, školský zákon).

Jednotlivé stupně formálního vzdělávání budou v této práci uvedeny v souladu z Mezinárodní standardní klasifikací vzdělávání z roku 1997 (ISCED-97) Organizace Spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO). Primární vzdělávání v této klasifikaci zahrnuje 1. Stupeň základního vzdělávání (1. – 5. ročník ZŠ), sekundární vzdělávání zahrnuje úroveň 2 a úroveň 3, tedy 2. stupeň základního vzdělávání a vzdělávání na středních školách (gymnáziích, středních odborných školách, středních odborných učilištích). Do terciárního vzdělávání spadá úroveň 5 a 6, konkrétně studium na vyšších odborných školách, bakalářské a magisterské vysokoškolské studium stejně jako studium, které směřuje přímo k vědecké kvalifikace – tedy získání titulu PhD. (ČSÚ, 2018, nestránkováno).

Formální vzdělávání je často zmiňováno v souvislosti se vzděláváním počátečním (jako povinná školní docházka), velmi důležitou roli ale hraje také v konceptu celoživotního učení, kde je však odsouváno na periferii a není středem zájmu. Přitom formální vzdělávací systém vytváří pro výše zmíněné pojetí celoživotního učení nezbytné základy (byť tvoří jen jednu jeho část). Nižší pozornost věnovaná formálnímu vzdělávání je patrně i důsledkem níže naznačeného faktu, tedy že formální vzdělávání je ve srovnání s neformálním vzděláváním a informálním učením nejméně častým typem vzdělávání v dospělosti.

O roli formálního vzdělávání v životě dospělých není možno hovořit bez zmínky o konceptu celoživotního učení. Jeho význam je v současné společnosti

nezpochybnitelný a to zejména z důvodu stárnutí evropské populace (vzdělanostní struktura starších obyvatel je méně příznivá než mladších věkových skupin) a rychlého vývoje technologií (spojeného s inovací dovedností uživatelů).

Koncept celoživotního učení je jedním z ústředních témat Evropské unie. Je totiž předpokladem pro naplnění jednoho z významných cílů EU – tedy vytváření na znalostech založené konkurenceschopné ekonomiky, která zachovává sociální soudržnost, zajišťuje trvale udržitelný rozvoj a zároveň rozvíjí nabídku pracovních příležitostí. Stále častěji se hovoří o strategii „flecurity“, jež kombinuje snahu o posílení pružnosti s jistotou na trhu práce (ČSÚ, 2018, s. 7).

V roce 2000 vydala Evropská komise Memorandum o celoživotním učení, kde jsou uvedeny její záměry co se týče realizace koncepce celoživotního učení a kde vyzývá členské státy Evropské unie k diskuzím na toto téma. Rozvoj celoživotního učení byl tímto dokumentem oficiálně zařazen mezi priority evropské politiky. V Memorandu je uvedeno šest klíčových myšlenek: 1) možnost získávat a obnovovat dovednosti potřebné pro život ve znalostní společnosti, 2) vyšší investice do lidských zdrojů, 3) vyšší efektivita metod učení a vyučování, 4) lepší způsoby hodnocení účasti na vzdělávání a jeho výsledků, 5) zajištění přístupu k informacím a poradenství kdykoli a pro každého, 6) poskytovat příležitosti k učení co nejbliže domovu lidí (MŠMT, 2000, s. 3).

V návaznosti na evropské strategické dokumenty se celoživotním učení začala intenzivněji zabývat i Česká republika. Například Strategie celoživotního učení ČR chápe celoživotní učení jako v jediný celek propojené všechny možnosti učení (ať už v tradičních vzdělávacích institucích nebo mimo ně), kdy jsou umožněny četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a kdy jedinci mohou získávat stejné kompetence a kvalifikace různými cestami kdykoli během života. Formální vzdělávání je tu tedy chápáno jako nezbytný základ učení, který však tvoří jen jednu jeho část (MŠMT, 2007, s. 8).

Koncept celoživotního učení předpokládá, že určité procento dospělých se po časové prodlevě po ukončení počátečního vzdělávání vrátí do vzdělávacích institucí a programů. V případě, že tito dospělí budou stát o zvýšení svého dosavadního vzdělání o určitý stupeň a mít to potvrzeno platným dokladem, musí se zapsat ke studiu na některé

ze středních, vyšších odborných nebo vysokých škol. Předpoklad kontinuální vzdělanostní dráhy (kdy jedinec začne studovat v dětství, formální studium zakončí v mládí a po vstupu na pracovní trh se vzdělávání účastní jen prostřednictvím samostudia, případně neformálního vzdělávání) už dávno neplatí. Tradiční standardizované vzdělanostní dráhy se v současnosti individualizují a rozvolňují (ČSÚ, 2013, s. 18).

Aby bylo možné srovnat a vyhodnotit úspěšnost strategií v oblasti celoživotního učení na úrovni jednotlivých členských států EU a míru zapojení dospělých osob do různých forem vzdělávání, vznikly nástroje pro monitoring této oblasti. Konkrétně jde o: 1) Průzkum pracovních sil v EU (Labour Force Survey) – šetření periodicky zjišťuje informace o stavu a změnách na evropském pracovním trhu, koordinátorem šetření je Eurostat, provádí jej Český statistický úřad, 2) Pokračující průzkum odborného vzdělávání (Continuing Vocational Training Survey) – průzkum mapuje relevantní aktivity a praxe v dalším odborném vzdělávání v podnicích a zajišťuje ho Eurostat, 3) Šetření o vzdělávání dospělých (Adult Education Survey), které provádí Český statistický úřad a které zjišťuje informace o celoživotním učení dospělé populace (Koopolis, 2015). Toto šetření poskytuje podrobnější informace o učebních aktivitách dospělých a právě proto výsledky tohoto šetření v rámci své práce blíže představím, 4) Education at a Glance (každoročně vydává OECD, prostřednictvím indikátorů jsou zde porovnávány vzdělávací systémy jednotlivých členských a přidružených zemí).

Poslední šetření Adult Education Survey proběhlo v roce 2016 a přineslo řadu zajímavých zjištění. Pro účely mé práce jsou podstatné například údaje o počtu studentů veřejných a vysokých škol dle věkových kategorií, které jsou prezentovány v rámci studie AES, pocházejí však z údajů od MŠMT. Spolu se snižujícím se počtem studentů vysokých škol obecně se každoročně snižuje i počet dospělých studentů starších třiceti let. Z celkového počtu 315 tisíc studentů vysokých škol v roce 2016 byly dvě třetiny mladší 25 let a jedna pětina ve věku 25 – 29 let. Zbytek (15 % studentů, tedy 45521 osob) bylo ve věku 30 let a více.

Ze srovnání s daty z předchozích šetření je zřejmé, že podíl věkové skupiny studentů vysokých škol 30 let a více klesl. V roce 2011 studovalo na vysokých školách 17 % těchto studentů. Celkově je možno říci, že od roku 2010, kdy byl počet studentů na nejvyšších hodnotách (400 tisíc studujících), je evidentní značný pokles počtu

studentů. Studentů vysokých škol do 25 let je o 20 % méně, studentů ve věkové skupině 25–29 let je o 14 % méně. Skupina studentů starších 30 let se zmenšila dokonce o 35 % (z téměř sedmdesáti tisíc v roce 2010 jejich počet klesl na čtyřicet pět a půl tisíce v roce 2016).

Na otázku, zda se v posledních 12 měsících účastnili nějakého formálního vzdělávání, odpovědělo kladně jen velmi málo respondentů. Ve věkové skupině 25 – 64 let to byla jen 3 % osob (přičemž 90 % z nich se vzdělává v rámci programů terciárního vzdělávání, 10 % pak v rámci vzdělávání sekundárního). Studie jasně zaznamenala podprůměrnou účast dospělých Čechů ve formálním vzdělávání. Pro srovnání – průměrná účast na formálním vzdělávání v zemích EU se pohybuje kolem 6 % (například ve Spojeném království se formálního vzdělávání účastní dokonce 15 % dospělých).

Důvodem je zčásti fakt, že velký počet lidí dosáhne minimálně středoškolského vzdělání již v rámci počátečního vzdělávání, zčásti fakt, že uznávání výsledků předchozího vzdělávání není upraveno tak, aby dospělý prošel vzdělávacím programem za co nejkratší dobu. Problémem mohou být i vzdělávací programy nabízené na úrovni sekundárního a terciárního studia, které se nekoncipují modulárně, ale po jednotlivých ročnících, což předpokládá dlouhodobé časové investice a neumožňuje přizpůsobit plán individuálním potřebám (ČSÚ, 2018, s. 14–16).

V roce 2011 výzkum AES (ČSÚ, 2012. s. 21–22) ukázal, že formálního vzdělávání se zúčastňovalo 3,7 % studentů ve věku 25–64 let (81 % se vzdělávalo v programech terciárních, 19 % v programech sekundárního vzdělávání). Podíl zapojených dospělých ve sledované skupině dospělých (mezi 25 a 64 lety) tedy mezi lety 2011 a 2016 poklesl, v souladu s vývojem ve společnosti se lehce změnil i poměr mezi studenty středních a vysokých škol).

Celkově je možno říci, že formálního vzdělávání se v České republice nezúčastňuje velký počet dospělých – ve skupině nad třicet let (kde si můžeme být jistí, že mezi jednotlivými stupni vzdělávání zcela jistě nastala pauza nejčastěji v podobě vstupu na pracovní trh) je účast studií AES odhadována na 1–2 %.

Míra zapojení dospělých osob do formálního vzdělání je dána řadou provázaných faktorů. Odvisí zejména od kvality institucionálního a legislativního

prostředí pro formální vzdělávání, vzdělanostní struktury populace a aktuálních kvalifikačních požadavků na trhu práce. Svou úlohu hraje i politická podpora, případně investice do rozvoje sektoru vzdělávání dospělých, stejně jako nabídka vzdělávacích příležitostí (ČSÚ, 2018, s. 8). Výzkumy (Průzkum pracovních sil, Šetření o vzdělávání dospělých) ukazují, že formálního vzdělávání se účastní výrazně méně dospělých než vzdělávání neformálního.

Možnosti formálního vzdělávání jsou v České republice upraveny zákony, v souvislosti s touto prací je relevantní zejména Zákon č. 561/2004 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon), který upravuje vzdělávání ve školách a školských zařízeních a stanovuje podmínky, za nichž se vzdělávání uskutečňuje. Kromě jiného také vymezuje práva a povinnosti subjektů při vzdělávání. Dále pak Zákon č. 18/2004 Sb. *o uznávání odborné kvalifikace*, který upravuje postup při uznávání odborné kvalifikace, pokud byla tato získána v jiném členském státě EU. Zákon č. 179/2006 Sb. *o uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů* (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání) stanovuje vcelku univerzální systém zhodnocení vzdělání, které bylo dosaženo mimo vzdělávací soustavu a zavádí jednotný způsob, jak ověřit znalosti daného člověka. Zmínit je třeba i Zákon č. 435/2004 Sb. *o zaměstnanosti* (upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti ve snaze o zajištění plné zaměstnanosti a ochrany proti nezaměstnanosti) a Zákon č. 111/1998 Sb. *o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů* (zákon o vysokých školách), kde je upraveno postavení vysokých škol, jejich orgánů, členění a kde je také vymezena působnost MŠMT vzhledem k vysokým školám. Vzhledem k povaze práce zde nebudu citovat jednotlivá znění zákonů, za všechny uvedu jen jedno z ustanovení Školského zákona, který uvádí v § 2, odstavci 1, písmenu h „možnost každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání“.

Právě vysokoškolského vzdělávání se většina dospělých zapojených do formálního vzdělávání zúčastňuje. Z výzkumu AES plyne, že ze všech sledovaných účastníků formálního vzdělávání se 77 % vzdělávalo v rámci některého z vysokoškolských studijních programů, 23 % pak navštěvovalo střední stupeň vzdělávání (zejména obory zakončené maturitní zkouškou). 9 z 10 studentů preferuje pro své studium veřejné školy před školami soukromými (tento závěr plyne pro celou

sledovanou skupinu, nicméně při bližším pohledu pouze na studenty starší 25 let je zřejmé, že tito volí mírně častěji školy soukromé). 83 % účastníků dalšího formálního vzdělávání volí jinou formu studia než prezenční (nejčastěji se jedná o osoby pracující na plný úvazek, v menší míře pak o osoby v domácnosti). Více než 80 % studentů formálního vzdělávání také uvádí, že využívají výukové materiály na internetu, přičemž studenti terciálního vzdělávání využívají vzhledem ke svému studiu internet mnohem častěji než studenti vzdělávání středoškolského (ČSÚ, 2018, s. 19–21).

Z údajů, které publikovala v roce 2017 OECD ve své studii *Education at a Glance* (studie obsahuje informace o fungování vzdělávacích systémů v 35 zemích OECD a několika dalších partnerských zemích, informuje rovněž o uplatnění absolventů na trhu práce) je patrné, že Česká republika má vysoký podíl dospělé populace (ve věku 25 až 64 let) s vyšším sekundárním vzděláním (70 %, průměr OECD je 39 %), na druhou stranu však máme nízký podíl populace s diplomem z terciální úrovně vzdělání. Bakalářský a magisterský stupeň má vystudováno 22 % naší populace, průměr OECD je 28 % (OECD, 2017, s. 44).

Zde je však třeba dodat, že tento poměr se bude rychle měnit, zejména mladí Češi jsou stále vzdělanější – výrazně se mění podíl mladých lidí, kteří ukončili (případně stále studují vysokou školu), v porovnání se starší generací je tento podíl mnohem vyšší. Zatímco v nejčtenější skupině lidí (35 až 44 let) je nízký podíl vysokoškoláků a vysoký podíl absolventů s maturitou nebo bez ní (což je možné zdůvodnit omezenými možnostmi studia v devadesátých letech), před patnácti lety nastupovali po maturitě do zaměstnání čtyři z deseti studentů, v současnosti si na vysokou školu podává přihlášku devět z deseti studentů. Oficiální čísla Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dokládají, že počet studentů zapsaných do prezenční formy studia na některé z vysokých škol je téměř totožný s počtem maturantů (MŠMT, 2018, nestránkováno).

Velmi podobná čísla jako OECD uvádí i Český statistický úřad – šetření Sčítání lidu v roce 2011 ukázalo, že 33 % obyvatel ve věku 15 let a více dosáhlo středního vzdělání (vyučení) bez maturity, 27 % obyvatel dosáhlo úplného středního vzdělání (s maturitou) a 12,5 % tvořili lidé s vysokoškolským vzděláním (ČSÚ, 2011, nestránkováno). Pro porovnání je vhodné zmínit ještě aktuální data. Statistiky Českého statistického úřadu uvádějí, že středního vzdělání bez maturity dosáhlo 34 % obyvatel,

středního vzdělání s maturitou 34 % a vysokoškolského vzdělání dosáhlo 19 % obyvatel (ČSÚ, 2016, nestránkováno). Stále tedy platí, že pro Českou republiku je typické vysoké zastoupení lidí s ukončeným středoškolským vzděláním (a v rámci Evropské unie se v počtu těchto jedinců držíme na předních příčkách) a že podíl terciárně vzdělané populace je pod evropským průměrem (který činí 30 %). Vzhledem k výše zmíněnému trendu (téměř každý maturant se zapíše ke studiu vysoké školy) však již není počet absolventů terciálního vzdělání tak palčivou otázkou jako před několika lety a tématem se stává častěji kvalita terciálního vzdělání jako takového (vzhledem k zaměření této práce nebudu toto téma na tomto místě dále rozebírat).

V souvislosti s počtem absolventů terciálního vzdělávání je vhodné připomenout závěry řady šetření, která jsem zmiňovala výše a která avizují, že dosáhnout vyššího stupně vzdělání je pro člověka výhodné. A to jak ekonomicky – průzkumy (např. ČSÚ, 2011) potvrzují, že vysokoškolsky vzdělaní lidé dosahují nejvyšších průměrných příjmů, tak sociálně – lidé s diplomem z vysoké školy mají vyšší jistotu zaměstnání. Poslední Sčítání lidu jasně ukázalo, že mezi lidmi s vysokoškolským vzděláním je vůbec nejnižší nezaměstnanost ze všech stupňů vzdělání, nezaměstnaní tvoří jen 3,2 % (ČSÚ, 2011, nestránkováno). Totéž dokládají i aktuální data Ministerstva práce a sociálních věcí jednoznačně nejvyšších mezd i platů dosahují lidé s vysokoškolským vzděláním. Vysokoškoláci jsou rovněž skupinou s nejnižší mírou nezaměstnanosti – 1,3 % v roce 2017 (MPSV, 2017, nestránkováno).

Studium vysoké školy je tedy dle výzkumů přínosné z mnoha výše zmíněných důvodů a z tohoto pohledu (a s přihlédnutím na procentuální zastoupení dospělých jedinců zapojených do formálního vzdělávání v jiných zemích, například ve Velké Británii) má Česká republika co se týče množství dospělých jedinců ve formálním vzdělávání značné rezervy.

6 Empirické šetření: Názory dospělých uchazečů o studium na vysoké škole v porovnání s názory mladších uchazečů ve věku 18–20 let

V šesté kapitole je představeno empirické šetření, v jehož rámci jsou porovnány názory dospělých uchazečů o studium na vysoké škole s názory uchazečů ve věku osmnáct až dvacet let. V jednotlivých podkapitolách je popsána metodika výzkumného šetření, průběh sběru dat, jejich analýzy, data jsou tu dále interpretována. Zjištění jsou shrnuta a reflektována v závěrečné diskuzi.

6.1 Metodika výzkumného šetření

V práci je využit kvantitativní výzkum, jehož podstatou je sběr strukturovaných dat (prostřednictvím dotazníků, testů, případně pozorování), která jsou v následujících krocích analyzována statistickými metodami, a dále popisována. Měření v rámci kvantitativního výzkumu by mělo být validní (měří to, co měřit má) a spolehlivé (při opakovaném měření získáme stejný výsledek). Výhodou kvantitativního výzkumu je jeho zobecnitelnost na populaci, relativně rychlý a přímočarý sběr dat a fakt, že poskytuje přesná, numerická data (Hendl, 2005, s. 46–49). Na základě výše zmíněného a vzhledem k cíli výzkumného šetření byl zvolen právě kvantitativní přístup. Konkrétně bude využito analýzy dotazníků.

6.1.1 Cíl výzkumného šetření

Výzkumné šetření je součástí práce, která má představit dospělé jedince zapojené do formálního vzdělávání, nastínit jejich motivaci, přiblížit, co dospělí uchazeči od studia očekávají a jakým způsobem chtějí studium na vysoké škole v budoucnu využít. Cílem výzkumného šetření je naznačit charakteristiky a názory vybraných dospělých uchazečů o studium na vysoké škole (nad 30 let) na tato témata a porovnat je s názory vybraných mladších uchazečů ve věku 18–20 let.

6.1.2 Hypotézy

Pro realizaci výzkumu je třeba zúžit cíl a vytvořit hypotézy, které by mělo výzkumné šetření ověřit. Na základě již provedených výzkumů byly stanoveny dvě základní hypotézy. Zejména je možné předpokládat, že postoje mladších uchazečů o studium na vysoké škole (18–20 let) obecně se od postojů starších uchazečů (nad 30 let) budou lišit poměrně výrazně.

Kromě toho je možné se domnívat, že mladší uchazeči budou mnohem více „materiálně“ zaměřeni a že jejich snahou bude zejména získání titulu, naproti tomu v motivaci a očekáváních dospělých uchazečů budou častěji přítomny vyšší hodnoty (například osobního rozvoje).

To je možné předpokládat například na základě studií, které zdůrazňují rozdíly mezi mladými a staršími studenty vysokých škol. Ty zmiňují například potřebu dospělých studentů cítit během studia emocionální pohodlí, mít pocit, že jsou pro školu důležití a očekávání podporujícího a stimuluujícího prostředí (May, 1999, nestránkováno) nebo potřebu osobního růstu a chuť setkávat se s novými lidmi (Jamieson, 2007, s. 363–384). Hypotézy byly formulovány kromě jiného i na základě studie provedené mezi studenty Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, která ukázala jako nejvýznamnější motivační faktor ke studiu získání vysokoškolského titulu (Smolová, Legátová, Szczyrba a Šimáček, 2008, s. 81–84) nebo na základě šetření Adult Education Survey, v jehož rámci bylo zjištěno, že mezi mladšími studenty je výraznější orientace na „nepracovní“ život – častěji než dospělí označovali jako důvod účasti ve formálním vzdělávání například touhu potkat nové lidi a bavit se nebo získat dovednosti užitečné v každodenním životě (ČSÚ, 2018, s. 22).

6.1.3 Data pro výzkumné šetření

Pro práci byla využita data společnosti www.scio.cz, s.r.o. (dále jen Scio). Se společností je podepsána dohoda o sepsání bakalářské práce. Je zde odsouhlaseno nakládání s daty společnosti a zároveň je zde podepsán souhlas společnosti zveřejnit bakalářskou práci. Autorské dílo vytvořené v souladu s podepsanou dohodou je možno užívat. Pro užití díla platí přiměřeně ustanovení autorského zákona o zaměstnaneckém díle.

Společnost Scio realizuje Národní srovnávací zkoušky, které slouží jako kritérium pro přijetí na padesát českých fakult. Studenti v jejich rámci skládají řadu testů – předmětových (Anglický jazyk, Německý jazyk, Španělský jazyk, Biologie, Chemie, Základy společenských věd) i schopnostních (test Obecných studijních předpokladů, který je také nejčastěji uznávaným kritériem pro přijetí na fakultách VŠ). Národními srovnávacími zkouškami prochází každoročně tisíce uchazečů o studium na vysokých školách, přičemž určité procento těchto uchazečů tvoří i dospělí. Vzhledem

k povaze Národních srovnávacích zkoušek se dá předpokládat, že dospělí, kteří těmito zkouškami procházejí, se ucházejí o studium na některé z vysokých škol, která k výsledkům Národních srovnávacích zkoušek ve svém přijímacím řízení přihlíží. Proto bude dále v práci termín „účastníci NSZ“ používán synonymně s termínem „uchazeči“. Před každou zkouškou vyplňují účastníci dotazník, v němž vyjadřují své názory týkající se vzdělávání, osobního života nebo volného času. Dotazníky mají vysokou návratnost, společnost tedy disponuje skutečně bohatým souborem dat. Právě tato data byla pro účel této práce zpracovávána a zkoumána.

Vyplnění dotazníku je dobrovolné a nemá žádný vliv na výsledek zkoušky. Tam, kde se zdá pro popis vzorku relevantní využít i informaci o nejvyšším dosaženém percentilu účastníků zkoušek, bude tento údaj uveden (percentil vyjadřuje, jaké procento dalších účastníků zkoušky daný člověk ve zkoušce „předstihl“, percentil 60 například říká, že daný účastník byl lepší než 60 % lidí, kteří v daném roce stejný test v rámci NSZ psali).

Údaje v listinné podobě zpracovává společnost Scio do elektronické podoby ihned po skončení daného termínu Národních srovnávacích zkoušek. Listiny jsou následně skartovány. Naskenované dotazníky jsou zálohovány maximálně po dobu 6 měsíců na serveru společnosti Scio, poté vymazány. Při zpracovávání dotazníků jsou propojeny s výsledným percentilem z absolvovaného testu a dalšími základními sociodemografickými údaji získanými v rámci přihlášky k Národním srovnávacím zkouškám (např. ročník narození). Po doplnění těchto dodatečných údajů jsou z databáze vymazány všechny identifikátory, takže poté již není možné zjistit, jak konkrétní účastníci na otázky v dotazníku odpovídali. Veškeré další analýzy jsou tak provedeny jen s těmito plně anonymizovanými daty.

6.1.4 Výzkumný vzorek

Základním souborem tohoto výzkumu byli účastníci Národních srovnávacích zkoušek. Základní soubor jsou veškeré prvky, které patří do skupiny, již zkoumáme, výběrový soubor pak vymezuje tu část prvků, jež byla vybrána ze základního souboru a jež ho reprezentuje (Chráška, 2007, s. 20). Výběrovým souborem (a výzkumným vzorkem) jsou tedy vybraní účastníci Národních srovnávacích zkoušek, pro tuto práci definováni jako dospělí a mladší účastníci NSZ. Dospělí uchazeči jsou pro potřeby této

práce definováni jako osoby znovu se vracející do formálního vzdělávání po určité odmlce ve vzdělanostní dráze. Aby bylo téměř jisté, že v jinak kontinuálním vzdělávacím procesu nastala u těchto jedinců odmlka, kdy se formálnímu vzdělávání nevěnovali, budou do této skupiny zařazeni pouze uchazeči o studium na vysoké škole starší třiceti let. Mladší uchazeči o studium na vysoké škole jsou vymezeni jako jedinci ve věku osmáct až dvacet let, předpoklad je takový, že se jedná o studenty středních škol, kteří se ke studiu na vysoké škole hlásí pravděpodobně bezprostředně po maturitě.

6.1.5 Výzkumná metoda

Jak bylo naznačeno již výše, jako metoda sběru dat byly využity dotazníky. Pro analýzu byla použita data z dotazníků, které vyplňují uchazeči Národních srovnávacích zkoušek před samotným testováním, konkrétně před testem Obecných studijních předpokladů (OSP) nebo jeho variantou testem Všeobecných studijních předpokladů (VŠP). Dotazníky obsahují nejčastěji deset otázek (v rámci jednotlivých termínů se počet otázek v dotazníku může mírně lišit) a jsou v nich používány zejména uzavřené, méně často pak škálové otázky. Dotazníky jsou tedy strukturované (k otázkám jsou připraveny možné volby odpovědi). Výhodou tohoto typu dotazníků je snadnější vyhodnocování odpovědí a vyšší ochota respondentů dotazník vyplnit. Nevýhodou může být fakt, že respondenti přizpůsobují své odpovědi obsahu předpřipravených voleb (Chráska, 2007, s. 166).

Na tomto místě je třeba zmínit fakt, že byla zpracovávána data, která již společnost Scio nasbírala a práce je tak do jisté míry limitována otázkami, jež již byly respondentům položeny a daty, která byla o respondentech uložena. Zjištění tedy zajímavým způsobem dokreslují teorii, nezabíhají (a vzhledem k výše zmíněnému ani nemohou) však do přílišných detailů. Některé otázky, jež měly být původně v analýze zařazeny, bylo nutné vyřadit, zejména proto, že na ně neodpovědělo relevantní množství dospělých uchazečů. Skupina dospělých proto nebyla ze stejného důvodu nijak dále omezena (například oborem, na který se hlásí). Kromě toho je možné usuzovat, že vzhledem k tématu této práce je důležitý pohled co nejširší škály dospělé populace zapojené do formálního vzdělání bez ohledu na to, zda jsou jejich zájmem humanitní, společenské nebo například přírodovědné obory.

6.2 Průběh sběru dat

Pro práci bylo využito dotazníkové šetření, které realizovala společnost Scio. Speciálně pro tuto práci tedy nebylo třeba data sbírat, bylo však třeba projít veškeré otázky, které byly uchazečům od roku 2008 položeny a vybrat otázky relevantní pro tuto práci. Jednotlivé otázky má společnost Scio uložené po jednotlivých letech v souboru xls, u každé otázky je pak zaznamenána cesta, jež odkazuje na složku, kde jsou (v xls souborech) uloženy anonymizované odpovědi respondentů a zároveň i znění dotazníků a otázek tak, jak byly respondentům položeny.

6.3 Analýza dat

Podkladem pro analýzu dat byly xls soubory, kde byly zaznamenány odpovědi respondentů, případně jejich bližší charakteristiky (rok narození, velikost obce trvalého bydliště, apod.). Získaná data byla analyzována s pomocí databáze Access (nástroj společnosti Microsoft pro shromažďování a uspořádání informací) a programu Excel (tabulkový procesor společnosti Microsoft).

Získané informace jsou v této práci prezentovány prostřednictvím tabulek. Data měla ve většině případů charakter dat nominálních – uchazeči v odpovědích na otázky volili z několika nabízených, slovně vyjádřených alternativ, které nelze seřadit (např. od nejlepší po nejhorší). Vzhledem k charakteru dat bylo pro podrobnější analýzu spíše než Pearsonův korelační koeficient vhodné použít tzv. chí-kvadrát test nezávislosti. Jedná se o neparametrický test, to znamená, že není vyžadováno žádné konkrétní rozdělení dat. Tento test umožnil ověřit, zda jsou dva znaky vzájemně nezávislé. Jedním znakem byla například příslušnost k věkové skupině, druhým znakem odpověď na otázku v dotazníku, která vyjadřovala postoj ke zkoumané problematice.

Nulovou hypotézou je, že zkoumané znaky (věková skupina a odpověď na otázku v dotazníku) jsou vzájemně nezávislé, oproti alternativní hypotéze, že závislé jsou. Počty respondentů s danými vlastnostmi (věková skupina, odpověď na otázku), lze uspořádat do tabulky, kde jeden ze znaků (věková skupina) tvoří řádky a druhý ze znaků (odpověď na otázku) tvoří sloupce. K dispozici je r řádků a s sloupců. Pozorovaný počet respondentů v i -tém řádku a j -tém sloupci bude označen jako n_{ij} . Očekávaný počet respondentů v i -tém řádku a j -tém sloupci bude označen jako e_{ij} . Očekávaný počet

respondentů e_{ij} se získá jako součin počtu všech respondentů v i -tém řádku a počtu všech respondentů v j -tém sloupci, vydělený celkovým počtem všech respondentů.

Testová statistika

$$X^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - e_{ij})^2}{e_{ij}}$$

má za platnosti nulové hypotézy chí-kvadrát rozdělení s $(r - 1)(s - 1)$ stupni volnosti.

Rozhodnutí o zamítnutí či nezamítnutí nulové hypotézy bude provedeno porovnáním testové statistiky s kritickou hodnotou příslušející zvolené hladině významnosti, nebo na základě p -hodnoty. Je-li p -hodnota menší než zvolená hladina významnosti, pak na dané hladině významnosti bude nulová hypotéza zamítnuta. V práci se pracuje s hladinou významnosti 0,05.

Předpokladem pro použití chí-kvadrát testu je, že alespoň 80 % očekávaných četností musí být nejméně 5 a žádná nesmí být menší než 1, jinak nemusí být výsledek testu spolehlivý (McHugh, 2013, s. 143–149). Proto je test použit pouze v sekci Obecná charakteristika mladých a starších uchazečů, kde je dostatečný počet respondentů.

6.4 Interpretace dat

V této části práce budou představeny kompletní výsledky šetření. Včetně shrnutí výsledků a diskuze, které jsou uvedeny v závěru podkapitoly.

6.4.1 Obecná charakteristika mladých a starších uchazečů v datech společnosti Scio

Přestože dotazníky v každém termínu Národních srovnávacích zkoušek obsahují různé otázky, některé obecné otázky jsou již řadu let v dotaznících neměnné. Díky tomu je možné zachytit jednak rozdíly v odpovědích mezi mladšími (18–20 let) a dospělými (nad 30 let) uchazeči, jednak jejich vývoj v čase.

V této části práce bude představena obecná charakteristika mladších a dospělých uchazečů v letech 2017/18 a 2012/13 a popsány změny, k nimž za těchto šest let došlo. V každém z těchto akademických roků mohli uchazeči absolvovat Národní srovnávací zkoušky celkem až šestkrát (v rámci Národních srovnávacích zkoušek může uchazeč

absolvovat více termínů, zkoušky se konají od prosince do června, fakultě se předává nejlepší dosažený výsledek). Použita jsou data ze všech šesti termínů.

V roce 2012/13 se Národních srovnávacích zkoušek účastnilo celkem 23 095 unikátních uchazečů. V průměru absolvovali uchazeči 1,93 zkoušek OSP. Jejich věkovou a národnostní strukturu znázorňuje Tabulka 1. Dotazník alespoň jednou vyplnilo 79 % mladších uchazečů a 71 % dospělých uchazečů.

V roce 2017/18 se Národních srovnávacích zkoušek účastnilo celkem 21 034 unikátních uchazečů. V průměru absolvovali uchazeči 1,88 zkoušek OSP. I jejich věkovou a národnostní strukturu znázorňuje následující tabulka. Dotazník alespoň jednou vyplnilo 79 % mladších uchazečů a 56 % dospělých uchazečů.

Tabulka 1: Struktura všech uchazečů

2012/2013				
	národnost česká	národnost slovenská	národnost jiná	celkem
mladší (18–20 let)	15922	2158	327	18407
21–29 let	3026	524	106	3656
dospělí (nad 30 let)	990	38	4	1032
celkem	19938	2720	437	23095
2017/2018				
	národnost česká	národnost slovenská	národnost jiná	celkem
mladší (18–20 let)	12729	4839	375	17943
21–29 let	1992	333	205	2530
dospělí (nad 30 let)	531	27	3	561
celkem	15252	5199	583	21034

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Z uvedených tabulek je patrné, že mezi lety 2012/13 a 2017/18 došlo k výrazné změně struktury uchazečů: zatímco v roce 2012/13 představovali uchazeči české národnosti 86 % všech uchazečů, o šest let později to bylo již pouze 73 %. Během těchto let došlo i ke změně v administraci dotazníků: zatímco v roce 2012/13 byl většinou administrován jen uchazečům skládajícím českou verzi testu OSP, v roce 2017/18 jej již vyplňovali i uchazeči skládající i slovenskou verzi testu.

Aby bylo možné co nejpřesněji popsat rozdíly mezi mladšími a dospělými uchazeči a změny oproti roku 2012/13, bude se další analýza soustředit pouze na uchazeče české národnosti. Tím bude omezen dopad změny národnostního složení na výsledky analýzy.

Následující tabulky znázorňují strukturu respondentů (absolutní počet a procentuální zastoupení), jejichž odpovědi budou analyzovány dále, a také průměrný nejvyšší dosažený percentil v testu OSP v daném roce. Nejvyšším dosaženým percentilem se má na mysli nejlepší výsledek ze všech účastí u testu OSP v daném roce. Test OSP měří studijní předpoklady uchazečů o studium (ověřuje schopnost uchazečů rychle nacházet správná řešení, schopnost volby efektivní strategie při řešení problémů. Obecně identifikuje a měří potenciál uchazeče k rychlému a efektivnímu učení se, rozvoji a adaptaci) a vzhledem k tomu, že skupiny mladších a dospělých uchazečů se v dosahovaných výsledcích v rámci tohoto testu liší, je relevantní u některých otázek výsledek v tomto testu uvést.

V tabulkách níže jsou uvedeni respondenti české národnosti ze zkoumaných věkových skupin, kteří nejméně jednou alespoň částečně vyplnili dotazník. Tabulka zároveň ukazuje velikost (počet obyvatel) místa bydliště respondentů.

Tabulka 2: Počty a procentuální zastoupení účastníků NSZ dle věku a místa bydliště, 2012/13

počet obyvatel	méně než 2000			2000 - 19999			20000 - 99999			100000 a více			neuvedeno		
	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	celkem počet	celkem percentil
mladší	1789	12,7%	46	4787	34,0%	49	3621	25,7%	50	3018	21,4%	57,1	155	13370	50,9
dospělí	79	0,6%	39	218	1,5%	40	206	1,5%	37	205	1,5%	51,1	10	718	42,1
celkem	1868	13,3%	46	5005	35,5%	49	3827	27,2%	50	3223	22,9%	56,7	165	14088	50,5

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Dospělí respondenti tvořili pouze pět procent respondentů v daném roce, jedná se však i přesto o poměrně velký počet lidí (718 osob). Jejich průměrný percentil byl oproti skupině mladších respondentů výrazně nižší. Za zmínku stojí, že průměrný percentil rostl se zvětšujícím se místem bydliště, tzn. nejvyššího průměrného percentilu dosahovali respondenti z větších měst. Ve větších a velkých městech také žilo nejvíce dospělých, kteří se zúčastnili testování, což může souviset s tím, že z těchto měst je snadnější dojíždět/docházet do školy, případně s tím, že lidé v malých městech nedosahují tak vysokých průměrných výdělků (na základě teorie uvedené výše v práci je možné předpokládat, že dospělí z větších měst nepocítují tak silné situační bariéry jako dospělí z malého města nebo vesnice).

V souladu s metodou zmíněnou výše bylo rovněž ověřováno, zda v roce 2012/13 existovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

H0: V roce 2012/13 neexistovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

H1: V roce 2012/13 existovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

Pozorované četnosti jsou uvedeny v Tabulce 2, u každé velikosti bydliště vždy ve sloupci počet. Očekávané četnosti jsou uvedeny v Tabulce 3.

Tabulka 3: Očekávané četnosti (chí-kvadrát test)

	méně než 2000 obyvatel	2000 - 19999 obyvatel	20000 - 99999 obyvatel	100000 a více obyvatel	neuvedeno
mladší	1772,80	4749,92	3631,96	3058,74	156,59
dospělí	95,20	255,08	195,04	164,26	8,41

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Testová statistika: 20,1977

p-hodnota: 0,0004565

Závěr: Na pětiprocentní hladině významnosti může být zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků. Z dat je patrné, že v roce 2012/13 existovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

Tabulka 4: Počty a procentuální zastoupení účastníků NSZ dle věku a místa bydliště, 2017/18

počet obyvatel	méně než 2000			2000 - 19999			20000 - 99999			100000 a více			neuveďeno		
	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	celkem počet	celkem percentil
mladší	1344	13,1%	50,9	3462	33,7%	52,5	2609	25,4%	52,2	2443	23,8%	59,5	111	9969	53,88
dospělí	27	0,3%	47,2	78	0,8%	52,3	67	0,7%	46,8	118	1,1%	58,8	6	296	52,99
celkem	1371	13,4%	50,9	3540	34,5%	52,5	2676	26,1%	52	2561	24,9%	59,5	117	10265	53,9

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Z Tabulky 4 je patrné, že v roce 2017/18 celkový počet respondentů oproti roku 2012/13 poklesl a zároveň pokleslo i relativní zastoupení dospělých respondentů, kteří již představovali jen necelá tři procenta. Stále však šlo téměř o tři sta osob. To je zcela v souladu s výše zmíněnými výzkumy (např. AES, 2013 a AES, 2018), které dokazují, že počet dospělých jedinců zapojujících se do formálního vzdělávání stále klesá. Ve srovnání s rokem 2012/13 tvořili ve skupině dospělých osob větší podíl lidé z velkých měst, svou roli v tom opět může hrát lepší dostupnost vysoké školy, finanční situace respondentů, a tedy méně pocíťované situační bariéry respondentů.

Průměrný percentil skupiny respondentů jako celku byl vyšší ve srovnání s rokem 2012/13, což mohlo být způsobeno zvýšením podílu slovenských uchazečů, jejichž průměrný percentil je ve srovnání s českými uchazeči nižší. Kromě toho se výrazně snížil rozdíl mezi průměrným percentilem mladších a dospělých uchazečů.

Stejně jako v případě roku 2012/13 bude dále ověřeno, zda v roce 2017/18 existovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

H0: V roce 2017/18 neexistovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

H1: V roce 2017/18 existovala závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

Pozorované četnosti jsou uvedeny v Tabulce 4, u každé velikosti bydliště vždy ve sloupci počet. Očekávané četnosti jsou uvedeny v Tabulce 5.

Tabulka 5: Očekávané četnosti (chí-kvadrát test)

	méně než 2000 obyvatel	2000 - 19999 obyvatel	20000 - 99999 obyvatel	100000 a více obyvatel	neuvedeno
mladší	1331,47	3437,92	2598,84	2487,15	113,63
dospělí	39,53	102,08	77,16	73,85	3,37

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Testová statistika: 40,6043

p-hodnota: 0,0000

Závěr: Na pětiprocentní hladině významnosti může být zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků. V roce 2017/18 existovala (stejně jako v roce 2012/13) závislost mezi velikostí místa bydliště a příslušností k věkové skupině.

6.4.2 Původ účastníků zkoušek

Jak v roce 2012/13, tak v roce 2017/18 odpovídali respondenti na otázku „Odkud se na VŠ hlásíte?“ Na výběr měli odpovědi:

- střední škola nebo SOU
- zaměstnání

- mateřská dovolená (tato možnost v roce 2012/13 chyběla)
- jiná vysoká škola
- pracovní úřad
- jiné

V roce 2012/13 volili právě jednu odpověď, v roce 2017/18 mohli volit i více odpovědí. V roce 2012/13 na tuto otázku odpovědělo celkem 13275 mladších respondentů a 698 dospělých respondentů, jejichž odpovědi zachycují následující tabulky.

V Tabulce 6 je znázorněn počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď, procentuální podíl mladších resp. starších uchazečů, kteří zvolili danou odpověď a průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, odkud se na vysokou školu hlásili pro rok 2012/13.

Tabulka 6: Počty, podíl a percentil účastníků NSZ, kteří uvedli, že se na VŠ hlásili z daného místa či instituce, 2012/13

odkud se hlásí na VŠ	střední škola nebo SOU			zaměstnání			jiná vysoká škola			pracovní úřad			jiné
	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	
mladší	11228	85%	50,49	322	2%	40,39	1038	8%	61,2	227	2%	49,51	460
dospělí	22	3%	28,6	594	85%	41,8	19	3%	59,92	13	2%	36,49	50

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Protože každý uchazeč volil právě jednu možnost, řádkové součty tvoří právě 100 %. Není překvapivým zjištěním, že mezi mladšími uchazeči se nejvíce osob hlásilo ze střední školy nebo SOU, zatímco mezi dospělými uchazeči převažují uchazeči hlásící se ze zaměstnání. To by potvrzovalo závěry některých výzkumů uvedených v teoretické části této práce, tedy že dospělí studenti přicházejí na vysoké školy proto, že touží po

lepším uplatnění a že na jejich angažovanost ve studiu má pracovní kontext vliv (např. Šed'ová a Novotný, 2006 nebo Rabušicová a Rabušic, 2008).

Z hlediska percentilů měly nejvyšší percentil v obou věkových skupinách osoby hlásící se z jiné vysoké školy. Ve skupině dospělých uchazečů však hodnoty percentilů nemají, s výjimkou osob hlásících se ze zaměstnání, příliš velkou vypovídající hodnotu vzhledem k malému počtu respondentů, kteří se v jednotlivých skupinách nachází.

Dále bude ověřeno, zda v roce 2012/13 existovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil.

H0: V roce 2012/13 neexistovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil.

H1: V roce 2012/13 existovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil.

Pozorované četnosti jsou uvedeny v Tabulce 6, u každé kategorie ve sloupci počet. Očekávané četnosti jsou uvedeny v Tabulce 7.

Tabulka 7: Očekávané počty (chi-kvadrát test)

	střední škola nebo SOU	zaměstnání	jiná vysoká škola	pracovní úřad	jiné
mladší	10688,02	870,24	1004,20	228,01	484,52
dospělí	561,98	45,76	52,80	11,99	25,48

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Testová statistika: 7507,992

p-hodnota: 0,0000

Závěr: Na pětiprocentní hladině významnosti je zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků. To, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil, v roce 2012/13 záviselo na věkové skupině, kam patřil.

V roce 2017/18 na danou otázku odpovědělo celkem 9933 mladších respondentů a 295 dospělých respondentů. Jejich odpovědi zachycuje následující tabulka. Celkem 309 mladších respondentů a 16 dospělých respondentů zvolilo více než jednu odpověď, což představuje 3 % mladších a 5 % dospělých respondentů.

Tabulka 8 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než jednu, převyšují řádkové součty zmíněných 9933 resp. 295 respondentů. Dále znázorňuje procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než 100 %. Údaje jsou interpretovány tak, že 86 % z 9933 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že se na vysokou školu hlásí (mimo jiné) ze střední školy nebo SOU, apod. V tabulce je rovněž znázorněn průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, odkud se na vysokou školu hlásili.

Tabulka 8: Počty, podíl a percentil účastníků NSZ, kteří uvedli, že se na VŠ hlásili z daného místa či instituce, 2017/18

<i>odkud se hlásí na VŠ</i>	<i>střední škola</i>			<i>zaměstnání</i>			<i>mateřská dov.</i>			<i>jiná vysoká škola</i>			<i>pracovní úřad</i>			<i>jiné</i>
	<i>počet</i>	<i>procentuální zastoupení</i>	<i>dosažený percentil</i>	<i>počet</i>	<i>procentuální zastoupení</i>	<i>dosažený percentil</i>	<i>počet</i>	<i>procentuální zastoupení</i>	<i>dosažený percentil</i>	<i>počet</i>	<i>procentuální zastoupení</i>	<i>dosažený percentil</i>	<i>počet</i>	<i>procentuální zastoupení</i>	<i>dosažený percentil</i>	
mladší	8580	86%	53,35	334	3%	52,96	29	0%	61,14	916	9%	60,77	56	1%	57,26	341
dospělí	15	5%	48,27	234	79%	53,56	15	5%	54,53	22	7%	55,18	5	2%	42,4	20

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Struktura uchazečů v závislosti na tom, odkud se na vysokou školu hlásili, byla podobná jako v roce 2012/13. Mezi mladšími uchazeči se opět většina hlásila ze střední školy či SOU, mezi dospělými ze zaměstnání. I zde by tedy mohla platit souvislost s pracovním kontextem a lepším uplatněním naznačená výše. Zajímavý je poměrně výrazný nárůst průměrného percentilu uchazečů hlásících se ze zaměstnání, a to jak ve skupině mladších, tak ve skupině dospělých uchazečů.

Dále bude ověřeno, zda v roce 2017/18 existovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil. Aby mohl být použit Chí-kvadrát test, je třeba, aby každý respondent spadl právě do jedné kategorie. Je tedy nutné přepočítat tabulku odpovídajícím způsobem (sloučit respondenty, kteří zvolili více odpovědí, do jedné skupiny – skupiny lidí, kteří se hlásili z více institucí, a oddělit je od respondentů, kteří zvolili právě jednu odpověď).

H0: V roce 2017/18 neexistovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil.

H1: V roce 2017/18 existovala závislost mezi tím, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil a do jaké věkové skupiny patřil.

Pozorované četnosti ukazuje Tabulka 9. Očekávané četnosti zobrazuje Tabulka 10.

Tabulka 9: Pozorované četnosti (chí-kvadrát test)

	střední škola nebo SOU	zaměstnání	mateřská dovolená	jiná vysoká škola	prac. úřad	jiné	více institucí
mladší	8331	262	10	782	37	202	309
dospělí	9	220	14	15	4	17	16

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Tabulka 10: Očekávané četnosti (chí-kvadrát test)

	střední škola nebo SOU	zaměstnání	mateřská dovolená	jiná vysoká škola	prac. úřad	jiné	více odpovědí
mladší	8099,45	468,10	23,31	774,01	39,82	212,68	315,63
dospělí	240,55	13,90	0,69	22,99	1,18	6,32	9,37

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Testová statistika: 3672,289

p-hodnota: 0,0000

Závěr: Na pětiprocentní hladině významnosti je možné zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti sledovaných znaků. To, z jaké instituce se uchazeč na VŠ hlásil, v roce

2017/18 záviselo na věkové skupině, kam patřil. Ovšem vzhledem k tomu, že respondenti mohli volit více odpovědí a v každé z věkových skupin tato situace nastávala jinak často, nemusí být závěr zcela spolehlivý. Navíc není splněn předpoklad testu, že každá z očekávaných četností musí být alespoň rovna 1. Vzhledem k napozorovaným datům a vysoké hodnotě testové statistiky se lze však domnívat, že uvedený závěr je správný.

6.4.3 Motivace k výběru vysoké školy

Jak v roce 2012/13, tak v roce 2017/18 odpovídali respondenti na otázku „Uchazeči o studium na vysoké škole se dělí do pěti hlavních skupin podle toho, jak si školu vybírají. Do které skupiny patříte vy?“ Na výběr měli odpovědi:

- Co nejlevnější studium. Rozhodující je vzdálenost od bydliště, náklady spojené se studiem.
- Snadnější cesta. Hlavní je, na školu se dostat a udržet se na ní.
- Studentský život. Kde mám přátele, jaká je možnost si při škole přivydělat, výběr města, ve kterém je škola.
- Uplatnění v praxi. Jistota nalezení dobrého místa, vysoký výdělek.
- Kvalita výuky. Co nejvyšší kvalita poskytovaného vzdělání (co se naučím), kvalitní učitelé.

Dle pokynů měli účastníci NSZ zvolit právě jednu možnost. Někteří však přesto zvolili více možností, nebo šli k NSZ opakovaně a pokaždé odpověděli na otázku jinak. Počet odpovědí tedy převyšuje počet uchazečů, kteří na otázku odpověděli.

V roce 2012/13 na tuto otázku alespoň jednou odpovědělo celkem 13194 mladých a 694 starších respondentů.

Tabulka 11 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než jednu, převyšují řádkové součty zmíněných 13194 resp. 694 respondentů. Plných 23 % mladších respondentů a 14 % dospělých respondentů zvolilo více než jednu odpověď nebo zvolili při opakovaném vyplnění dotazníku pokaždé jinou odpověď. Dále je v tabulce znázorněn procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než 100 %. Údaje jsou tedy interpretovány tak, že

5 % z 13194 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že si vysokou školu (mimo jiné) vybrali s ohledem na levné studium. Kromě toho tabulka znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, podle čeho si vysokou školu vybrali.

Tabulka 11: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že si VŠ vybrali (mimo jiné) z daného důvodu, 2012/13

	<i>levné studium</i>			<i>snadná cesta</i>			<i>studentský život</i>			<i>uplatnění</i>			<i>kvalita výuky</i>		
	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil
mladší	663	5%	45,15	2209	17%	39,63	2524	19%	52,41	7369	56%	52,8	3941	30%	59,8
dospělí	80	12%	45,93	43	6%	40,41	5	1%	48,14	441	64%	40,02	212	31%	46,05

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Důvody uchazečů k volbě vysoké školy jsou ve skupině mladších a dospělých uchazečů relativně podobně zastoupené. Výjimku tvoří, dle očekávání a v souladu s výzkumy zmíněnými v teoretické části práce, studentský život, který hraje při výběru VŠ podstatně častěji roli pro mladší uchazeče.

Ve srovnání s dospělými uchazeči hraje u mladších uchazečů častěji roli snadná cesta na vysokou školu, zatímco u dospělých uchazečů hraje ve srovnání s mladšími častěji roli levné studium, uplatnění a kvalita výuky.

V obou skupinách řadilo nejvíce respondentů na nejvyšší příčky uplatnění následované kvalitou výuky na dané vysoké škole. Snaha o dobré/lepší uplatnění v zaměstnání je v souvislosti se vstupem na pracovní trh v českém kontextu zdá se dominantní (srov. AES, 2018, Rabušic a Rabušicová, 2008 nebo Šedřová a Novotný, 2006), touha po kvalitě vysoké školy je pak velmi pozitivním zjištěním (souviset může například s touhou po osobním rozvoji, kterou jako dominantní určil výzkum A. Jamienson zmíněný v teoretické části práce).

Uvedenou interpretaci ovšem do určité míry komplikuje fakt, že mladší uchazeči častěji vybírali více než jednu odpověď ve srovnání s uchazeči dospělými, proto procentuální podíly lidí, kteří volili danou odpověď, nejsou napříč věkovými skupinami zcela srovnatelné. Vhodnější je tak zaměřit se na pořadí dané volby uvnitř jednotlivých věkových skupin: zde pak vidíme, že první volbou je u obou skupin uplatnění, což je následováno kvalitou výuky.

Pokud bude pomínut průměrný percentil těch dospělých uchazečů, jejichž volbu ovlivnil studentský život (bylo jich pouze pět, proto je tento údaj nevypovídající), pak platí, že v obou skupinách dosáhli nejvyššího průměrného percentilu uchazeči, za jejichž volbou stojí kvalita výuky.

Dále bude ověřeno, zda v roce 2012/13 existovala závislost mezi tím, z jakého důvodu si uchazeč VŠ vybral a do jaké věkové skupiny patřil. Aby mohl být použit Chí-kvadrát test, je třeba, aby každý respondent spadl právě do jedné kategorie. Je nutné tedy přepočítat tabulku odpovídajícím způsobem (sloučit respondenty, kteří zvolili více odpovědí, do jedné skupiny – skupiny lidí, kteří mají pro výběr VŠ více důvodů, a oddělit je od respondentů, kteří zvolili právě jednu odpověď).

H0: V roce 2012/13 neexistovala závislost mezi tím, z jakého důvodu si uchazeč VŠ vybral a do jaké věkové skupiny patřil.

H1: V roce 2012/13 existovala závislost mezi tím, z jakého důvodu si uchazeč VŠ vybral a do jaké věkové skupiny patřil.

Pozorované četnosti se uvádí v Tabulce 12, očekávané četnosti prezentuje Tabulka 13.

Tabulka 12: Pozorované četnosti (chí-kvadrát test)

	levné studium	snadná cesta	studentský život	uplatnění	kvalita výuky	více důvodů
mladší	345	1274	1367	4934	2184	3090
dospělí	51	25	4	368	161	85

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Tabulka 13: Očekávané četnosti (chí-kvadrát test)

	levné studium	snadná cesta	studentský život	uplatnění	kvalita výuky	více důvodů
mladší	376,21	1234,09	1302,49	5037,05	2227,82	3016,34
dospělí	19,79	64,91	68,51	264,95	117,18	158,66

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Testová statistika: 237,0212

p-hodnota: 0,0000

Závěr: Na pětiprocentní hladině významnosti je možno zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti sledovaných znaků. To, z jakého důvodu si uchazeč VŠ vybral, v roce 2012/13 záviselo na věkové skupině, kam patřil. Opět je však poněkud problematické, že respondenti mohli volit více odpovědí a v každé z věkových skupin tato situace nastávala jinak často.

V roce 2017/18 na tuto otázku alespoň jednou odpovědělo celkem 9810 mladších a 286 dospělých respondentů. Tabulka 14 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než jednu, převyšují řádkové součty zmíněných 9810 resp. 286 respondentů. Celkem 20 % mladších respondentů a 9 % dospělých respondentů zvolilo více než jednu odpověď nebo zvolili při opakovaném vyplnění dotazníku pokaždé jinou odpověď. Dále je v tabulce znázorněn procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než 100 %. Údaje jsou interpretovány tak, že 2 % z 9810 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že si vysokou školu (mimo jiné) vybrali s ohledem na levné studium. Kromě toho tabulka znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, podle čeho si vysokou školu vybrali.

Tabulka 14: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že si VŠ vybrali (mimo jiné) z daného důvodu, 2017/18

	<i>levné studium</i>			<i>snadná cesta</i>			<i>studentský život</i>			<i>uplatnění</i>			<i>kvalita výuky</i>		
	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil
mladší	235	2%	47,93	1154	12%	44,23	1897	19%	52,81	5252	54%	53,92	3349	34%	60,32
dospělí	28	10%	44,75	15	5%	56,03	6	2%	44,5	151	53%	49,66	113	40%	58,01

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Opět platí, že ve srovnání s dospělými uchazeči ovlivňuje volbu mladších uchazečů výrazněji studentský život a snadná cesta na vysokou školu, na rozdíl od roku 2012/13 však navíc i uplatnění. U dospělých uchazečů má pak ve srovnání s mladšími na volbu častěji vliv levné studium a kvalita výuky. Interpretaci ovšem opět komplikuje fakt, že mladší uchazeči častěji vybírali více než jednu odpověď ve srovnání s uchazeči dospělými.

Zaměříme-li se na pořadí voleb, je patrné, že v obou skupinách stejně jako v roce 2012/13 hraje největší roli uplatnění, což je následováno kvalitou výuky. Je však zajímavé poznamenat, že ve skupině dospělých uchazečů začala oproti roku 2012/13 volbu ovlivňovat ve větší míře kvalita výuky na úkor uplatnění. To může opět souviset s potřebou vlastního rozvoje zmíněnou výše, která by na základě těchto dat mohla být meziročně interpretována jako stále častěji pocíťovaná. Co se týče průměrného percentilu v testu OSP, nejvyšší průměrné hodnoty opět dosahují uchazeči – jak mladí, tak dospělí – pro něž hraje při volbě roli kvalita výuky.

I v tomto případě byl proveden chí-kvadrát test nezávislosti. Na pětiprocentní hladině významnosti byla zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků. Pro přehlednost textu zde již nebudou uváděny jednotlivé výpočty. To, z jakého důvodu si uchazeč VŠ vybral, v roce 2017/18 záviselo na věkové skupině, kam patřil. Ovšem vzhledem k tomu, že respondenti mohli volit více odpovědí a v každé z věkových skupin tato situace nastávala jinak často, nemusí být závěr zcela spolehlivý.

Jak v roce 2012/13, tak v roce 2017/18 odpovídali respondenti na otázku „Co pro vás bude hned po dokončení vysoké školy nejdůležitější?“ Na výběr měli odpovědi:

- získat dobře placené místo
- získat zkušenosti v zahraničí
- založit rodinu
- věnovat se tomu, co mě baví
- dále se vzdělávat
- jiné

Dle pokynů měli uchazeči zvolit právě jednu možnost. Někteří však přesto zvolili více možností, nebo šli k NSZ opakovaně a pokaždé odpověděli na otázku jinak. Počet odpovědí tedy převyšuje počet uchazečů, kteří na otázku odpověděli.

V roce 2012/13 na tuto otázku alespoň jednou odpovědělo celkem 13238 mladších a 679 dospělých respondentů. Tabulka 15 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než jednu, převyšují řádkové součty zmíněných 13238 resp. 679 respondentů. Celkem 19 % mladých respondentů a 10 % starších respondentů zvolilo více než jednu odpověď nebo zvolili při opakovaném vyplnění dotazníku pokaždé jinou odpověď. Dále je v tabulce uveden procentuální podíl mladých resp. starších uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než 100 %. Údaje jsou interpretovány tak, že 58 % z 13238 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že pro ně po vysoké škole bude nejdůležitější (mimo jiné) najít si dobře placené místo. Kromě toho tabulka opět znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, co pro ně bude po skončení vysoké školy nejdůležitější.

Tabulka 15: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že pro ně po skončení VŠ bude nejdůležitější (mimo jiné) daná činnost, 2012/13

	dobře placené místo			zkušenosti v zahraničí			založit rodinu			dělat co mě baví			dále se vzdělávat			jiné
	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosažený percentil	
mladší	7687	58%	50,57	2873	22%	52,99	362	3%	61,91	4215	32%	54,92	769	6%	47,42	128
dospělí	155	23%	38,44	12	2%	59,73	3	0%	42,43	374	55%	44,48	148	22%	40	56

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Meziskupinové srovnání je opět komplikováno tím, že mladší uchazeči volili více odpovědí častěji než dospělí. Vzhledem k velkým rozdílům v zastoupení jednotlivých odpovědí lze však tvrdit, že u mladších uchazečů je ve srovnání s dospělými častějším cílem po dokončení vysoké školy získat dobře placené místo nebo získání zkušeností v zahraničí, zatímco dospělí uchazeči chtějí ve srovnání s mladšími po skončení vysoké školy častěji dělat, co je baví, nebo se dále vzdělávat.

Při pohledu na pořadí voleb uvnitř daných skupin je zřejmé, že se zde na rozdíl od předchozí otázky pořadí liší. Ve skupině mladších uchazečů je nejvíce zastoupenou volbou získat dobře placené místo následováno volbou dělat, co mě baví. U dospělých uchazečů je tomu však přesně naopak. Je možné se domnívat, že dospělí uchazeči, kteří se hlásí na vysokou školu, jsou již dostatečně materiálně zabezpečeni a nyní hledají spíše zaměstnání, které je bude bavit.

Ve skupině mladších uchazečů mají poměrně překvapivě nejvyšší průměrný percentil uchazeči, kteří chtějí po vysoké škole založit rodinu; zároveň jich je přes tři sta, což je již dostatečně velký vzorek, aby bylo možno říci, že nejde pouze o vliv náhody. Mladší uchazeči, kteří chtějí dělat, co je baví, jsou z hlediska percentilu na druhém místě, a mají tedy vyšší percentil než ti, kteří chtějí hlavně dobře placené místo.

Bude-li ve skupině dospělých uchazečů opomenuta odpověď „založit rodinu“ a „získat zkušenosti v zahraničí“ (kterou volili jen tři uchazeči resp. dvanáct uchazečů, na základě čehož nelze učinit jasný závěr), pak platí, že stejně jako ve skupině mladších

uchazečů mají nejvyšší průměrný percentil ti, kteří chtějí po skončení školy hlavně dělat, co je baví. Poměrně nízký percentil mají naopak ti dospělí uchazeči, kteří chtějí hlavně získat dobře placené místo, což je možné vysvětlit tím, že se jedná o uchazeče, kteří nyní (mimo jiné z důvodu nižších studijních předpokladů) dělají méně kvalifikovanou práci, což chtějí změnit.

I v tomto případě byl proveden chí-kvadrát test nezávislosti. Na pětiprocentní hladině významnosti je možné zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti sledovaných znaků. To, co považoval uchazeč za nejdůležitější po dokončení vysoké školy, záviselo na tom, do jaké věkové skupiny patřil. Ovšem vzhledem k tomu, že respondenti mohli volit více odpovědí a v každé z věkových skupin tato situace nastávala jinak často, nemusí být závěr zcela spolehlivý.

V roce 2017/18 na tuto otázku alespoň jednou odpovědělo celkem 9874 mladších a 283 dospělých respondentů. Tabulka 16 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než jednu, převyšují řádkové součty zmíněných 9874 resp. 283 respondentů. Celkem 19 % mladších respondentů a 9 % dospělých respondentů zvolilo více než jednu odpověď nebo zvolili při opakovaném vyplnění dotazníku pokaždé jinou odpověď. Dále tabulka znázorňuje procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než 100 %. Údaje jsou interpretovány tak, že 49 % z 9874 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že pro ně po vysoké škole bude nejdůležitější (mimo jiné) najít si dobře placené místo. Kromě toho tabulka znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, co pro ně bude po skončení vysoké školy nejdůležitější.

Tabulka 16: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že pro ně po skončení VŠ bude nejdůležitější (mimo jiné) daná činnost, 2017/18

	dobře placené místo			zkušenosti v zahraničí			založit rodinu			dělat co mě baví			dále se vzdělávat			jiné
	počet	percentuální zastoupení	dosazený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosazený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosazený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosazený percentil	počet	percentuální zastoupení	dosazený percentil	
mladší	4815	49%	53,31	1514	15%	54,01	329	3%	60,4	4455	45%	55,97	624	6%	50,98	245
dospělí	60	21%	48,28	6	2%	56	2	1%	92,75	131	46%	52,95	65	23%	50,82	46

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Meziskupinové srovnání je opět komplikováno tím, že mladší uchazeči volili více odpovědí častěji než dospělí, nicméně závěry jsou v zásadě analogické jako v případě roku 2012/13. Za zmínku ovšem stojí některé změny.

U mladších uchazečů došlo k nárůstu podílu lidí, kteří zvolili volbu „dělat, co mě baví“, a to na úkor volby „získat dobře placené místo“. Zdá se proto, že pro mladé lidi začíná hrát postupně větší roli fakt, aby je práce bavila, spíše než aby byla dobře placená. Ve srovnání s rokem 2012/13 zvolil podstatně menší podíl mladších lidí možnost „získat zkušenosti v zahraničí“.

V rámci skupiny dospělých uchazečů k žádným velkým změnám nedošlo: pouze se snížil podíl uchazečů, kteří zvolili možnost „dělat, co mě baví“, a naopak vzrostl podíl uchazečů, kteří zvolili odpověď „jiné“.

Co se týče percentilu, pak stejně jako v roce 2012/13 platí, že nejvyššího průměrného percentilu mezi mladšími uchazeči dosahují lidé, kteří chtějí po skončení vysoké školy založit rodinu. Stále platí, že mladší lidé, kteří chtějí dělat, co je baví, mají vyšší průměrný percentil než ti, kteří chtějí získat dobře placené místo, avšak oproti roku 2012/13 se tento rozdíl o něco snížil. Co se týče dospělých uchazečů, pak je pozorovaný v roce 2012/13, kdy nejnižší průměrný percentil mají lidé, kteří chtějí získat dobře placené místo, platí i zde.

Aby mohl být použit Chí-kvadrát test, je třeba, aby každý respondent spadl právě do jedné kategorie. Bylo tedy nutné (stejně jako u předchozího testu) přepočítat

tabulku odpovídajícím způsobem (sloučit respondenty, kteří zvolili více odpovědí, do jedné skupiny – skupiny lidí, kteří mají po VŠ více cílů, a oddělit je od respondentů, kteří zvolili právě jednu odpověď).

Na pětiprocentní hladině významnosti byla zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků. To, co považoval uchazeč za nejdůležitější po dokončení vysoké školy, záviselo na tom, do jaké věkové skupiny patřil. Ovšem vzhledem k tomu, že respondenti mohli volit více odpovědí a v každé z věkových skupin tato situace nastávala jinak často, nemusí být závěr zcela spolehlivý.

Přímo k motivaci uchazečů studovat na vysoké škole byla v datech společnosti Scio otázka, na niž bylo dotazováno v roce 2009/10, konkrétně ve druhém termínu zkoušek v rámci roku. Uchazeči odpovídali na otázku „Kdo nebo co Vás motivovalo vybrat si tento obor?“ Tímto oborem je myšlen obor preferovaný. Možné odpovědi byly:

- Bavilo mě to od dětství
- Přátelé, kamarádi
- Mimoškolní činnost
- Rodiče
- Učitel ve škole
- Obor jsem si vybral/a sám
- Jiné

V této otázce byly brány v potaz, v zájmu zajištění konzistence, opět jen osoby české národnosti, konkrétně osoby, které neměly v sekci kraj uvedeno Slovensko. Bohužel u některých osob kraj uveden nebyl, a mezi respondenty tak mohlo být několik osob jiného než českého občanství. Národnost v těchto starších datech z roku 2009/10 uvedena nebyla.

Na otázku odpovědělo celkem 9452 mladých a 227 starších osob, přičemž každý uvedl právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v první tabulce. Ve druhé tabulce je pak uveden podíl respondentů, kteří volili jednotlivé odpovědi. Vzhledem k tomu, že u každého respondenta je právě jedna odpověď, je zde interpretace přímočará.

Tabulka 17: Počty a podíl uchazečů, kteří uvedli, že si vybrali obor z daného důvodu, 2009/10

	bavilo mě to od dětství		přátelé, kamarádi		mimoškolní činnost		rodiče		učitel ve škole		obor sám		jiné
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	
mladší	1406	15%	620	7%	799	8%	646	7%	285	3%	5566	59%	130
dospělí	25	11%	12	5%	14	6%	0	0%	3	1%	131	58%	42

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

U obou skupin uchazečů je převažující motivací pro volbu dané vysoké školy právě nabízený obor studia (v souladu se zjištěními výzkumu International Student Survey, 2018 nebo výzkumu Smolové, Legátové, Szczyrby a Šimáčka, 2008, oba zmíněné v teoretické části práce). Je tedy zřejmé, že mezi mladšími a dospělými uchazeči není z hlediska motivace k výběru daného oboru významný rozdíl. Výjimkou je větší podíl mladších uchazečů, které k výběru motivovali rodiče, což je však očekávatelné. U dospělých uchazečů je naopak výrazněji zastoupena volba „jiné“ (což může být například motivace ze strany zaměstnavatele).

6.4.4 Očekávání od studia na vysoké škole

Tato část se věnuje otázce, zda se liší očekávání od studia na vysoké škole mezi mladými a staršími uchazeči. Použitá data v této části pochází z roku 2009/2010, konkrétně z pátého termínu v rámci roku. Uchazeči odpovídali na otázku: „Co očekáváte od studia na VŠ? Vyberte ze seznamu dvě možnosti, co očekáváte nejvíce.“ resp. „Co očekáváte od studia na VŠ? Vyberte ze seznamu dvě možnosti, co očekáváte nejméně.“ Možné odpovědi byly:

- Příprava na povolání
- Získání kontaktů
- Získání všeobecného a kulturního přehledu
- Svobodu, oddálení „dospělosti“
- Zdokonalení v tzv. měkkých dovednostech, tj. time management, řešení problému, apod.

- Možnost začít vědecky pracovat
- Získání osobní prestiže
- Získání dobře placeného místa
- Získat především titul
- Jiné

V této otázce byli bráni v potaz, v zájmu zajištění konzistence, opět jen osoby české národnosti, konkrétně osoby, které neměly v sekci kraj uvedeno Slovensko.

Na otázku, co očekávají nejvíce, odpovědělo celkem 9059 mladších a 916 dospělých osob. Přestože měli vybrat právě dvě odpovědi, 13 % z těchto 9059 mladých respondentů a 8 % z těchto 916 dospělých respondentů vybralo více než dvě odpovědi. Tabulka 18 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než dvě, převyšují řádkové součty dvojnásobek zmíněných 9059 resp. 916 respondentů. Dále tabulka znázorňuje procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než dvakrát 100 %. Údaje jsou tedy interpretovány tak, že 69 % z 9059 mladších uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že od vysoké školy nejvíce očekávají (mimo jiné) přípravu na povolání. Tabulka také znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, co od vysoké školy očekávají.

Tabulka 18: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že od vysoké školy očekávají nejvíce daný přínos, 2009/10

		mladší	dospělí
příprava na povolání	počet	6240	463
	podíl	69%	51%
	percentil	57,74	46,95
kontakty	počet	1848	82
	podíl	20%	9%
	percentil	61,53	49,83
všeob. přehled	počet	2242	330
	podíl	25%	36%

	percentil	58,41	42,32
svoboda	počet	933	10
	podíl	10%	1%
	percentil	59,17	37,12
měkké dovednosti	počet	1295	176
	podíl	14%	19%
	percentil	57,24	43,3
vědecká práce	počet	298	35
	podíl	3%	4%
	percentil	60,27	61,05
osobní prestiž	počet	1244	169
	podíl	14%	18%
	percentil	59,07	46,53
dobře placené místo	počet	3248	207
	podíl	36%	23%
	percentil	56,78	42
titul	počet	2933	160
	podíl	32%	17%
	percentil	54,74	45,07
jiné	počet	31	38

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Mladší uchazeči volili více než dvě možnosti častěji než dospělí, takže procentuální podíly nejsou přímo porovnatelné. Nicméně vzhledem k poměrně velkým rozdílům mezi procentuálními podíly u některých odpovědí je možné usoudit, že mladší uchazeči očekávají od vysoké školy ve srovnání s dospělými častěji přípravu na povolání, získání kontaktů, svobodu a oddálení dospělosti, zisk dobře placeného místa a titulu. Oproti tomu dospělí uchazeči ve srovnání s mladšími častěji očekávají získání všeobecného a kulturního přehledu a rozvoj měkkých dovedností.

Zaměříme-li se na pořadí voleb v jednotlivých skupinách, pak v obou skupinách byla nejčastější volbou příprava na povolání, což je v souladu s výzkumem, který provedla společnost STEM/MARK (2016) a který je uveden v teoretické části práce. U

mladších uchazečů byla tato volba následována získáním dobře placeného místa a získáním titulu, zatímco u dospělých uchazečů získáním všeobecného přehledu a teprve potom získáním dobře placeného místa. V obou skupinách naopak jen malý podíl uchazečů očekává, že přínosem bude možnost začít vědecky pracovat.

Hodnoty percentilů je nutné porovnávat pouze uvnitř jednotlivých skupin, neboť zde byly velké rozdíly v průměrném percentilu mladších uchazečů (58,14) a dospělých uchazečů (44,53). V obou skupinách je vysoký průměrný percentil spjat s očekáváním možnosti vědecké práce, u mladších uchazečů také s očekáváním získání kontaktů. Za zmínku stojí, že s nadprůměrným percentilem (vzhledem k průměru ve skupině mladších uchazečů) byly spjaty volby získání osobní prestiže, získání všeobecného přehledu a svoboda, naopak s podprůměrným percentilem (vzhledem k průměru dané skupiny) byly spjaty volby příprava na povolání, rozvoj měkkých dovedností, získání dobře placeného místa a získání titulu.

Na otázku, co očekávají nejméně, odpovědělo celkem 8530 mladších a 658 dospělých osob. Přestože měli vybrat právě dvě odpovědi, 8 % z těchto 8530 mladých respondentů a 7 % z těchto 658 starších respondentů vybralo více než dvě odpovědi.

Tabulka 19 znázorňuje počet uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Vzhledem k tomu, že někteří zvolili více odpovědí než dvě, převyšují řádkové součty dvojnásobek zmíněných 8530 resp. 658 respondentů. Dále tabulka znázorňuje procentuální podíl mladších resp. dospělých uchazečů, kteří zvolili danou odpověď. Z téhož důvodu řádkové součty v tabulce činí více než dvakrát 100 %. Údaje jsou tedy interpretovány tak, že 6 % z 8530 mladých uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že od vysoké školy nejméně očekávají (mimo jiné) přípravu na povolání. Tabulka také znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, co od vysoké školy očekávají.

Tabulka 19: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že od vysoké školy očekávají nejméně daný přínos, 2009/10

		mladší	dospělí
příprava na povolání	počet	472	49
	podíl	6%	7%
	percentil	57,75	45,56
kontakty	počet	1784	118
	podíl	21%	18%
	percentil	53,5	42,62
všeob. přehled	počet	912	29
	podíl	11%	4%
	percentil	57,18	50,34
svoboda	počet	3950	378
	podíl	46%	57%
	percentil	59,15	50,07
měkké dovednosti	počet	1380	49
	podíl	16%	7%
	percentil	59,4	51,39
vědecká práce	počet	4882	262
	podíl	57%	40%
	percentil	59,5	46,14
osobní prestiž	počet	1963	120
	podíl	23%	18%
	percentil	59,33	46,21
dobře placené místo	počet	1064	96
	podíl	12%	15%
	percentil	57,87	49,52
titul	počet	940	151
	podíl	11%	23%
	percentil	59,99	47,88

jiné	počet	27	4
------	-------	----	---

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Hodnoty v této tabulce potvrzují závěry z tabulek předchozích. Mladší uchazeči nejčastěji uváděli, že nejméně očekávají možnost začít vědecky pracovat, což bylo následováno očekáváním získání svobody a oddálení dospělosti. Ve skupině dospělých uchazečů šlo rovněž o dvě nejčastější volby, byť v opačném pořadí. Za zmínku stojí, že téměř čtvrtina starších uchazečů uvedla, že mezi tím, co očekávají nejméně, je získání titulu. To naznačuje, že pro řadu starších uchazečů hraje při studiu vysoké školy získání titulu jen okrajovou roli.

Průměrný percentil dospělých uchazečů byl nižší (47,14) než průměrný percentil mladších uchazečů (58,73), proto hodnoty percentilů nejsou přímo porovnatelné. Nicméně zajímavým zjištěním je, že nadprůměrného percentilu dosahují opět ti mladší uchazeči, kteří nejméně očekávají možnost začít vědecky pracovat.

6.4.5 Bariéry ve studiu

Tato část se věnuje otázce, zda existují rozdíly v bariérách v podání přihlášky ke studiu mezi mladšími a dospělými respondenty. Použitá data v této části pochází z roku 2017/18, konkrétně z šestého termínu v rámci roku. Uchazeči odpovídali na otázku: „Ovlivňoval vás některý z následujících faktorů, když jste zvažovali podání přihlášky ke studiu na vysoké škole? Pokud ano, který nejvíce?“ Možné odpovědi byly:

- Nedostatečné sebevědomí
- Nedostatečná nabídka studijních programů
- Nevyhovující rozvrh na fakultě a požadavky na docházku
- Nedostatek času ke studiu
- Nedostatek financí
- Žádný z výše uvedených

V této otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1090 mladých a 51 starších osob, přičemž 20 % z mladých respondentů a 4 % ze starších respondentů zaškrtili více než jednu odpověď, ačkoli zadání otázky požadovalo odpověď nejvýše jednu. V Tabulce 20 je uveden počet respondentů, kteří

uvedli jednotlivé odpovědi, je zde zaznamenán podíl respondentů z těch, kteří na otázku odpověděli, kteří volili jednotlivé odpovědi. Vzhledem k tomu, že někteří respondenti zvolili odpovědi více, než činí řádkové součty 100 %. Údaje jsou interpretovány tak, že 25 % z 1090 mladých uchazečů, kteří na otázku odpověděli, uvedlo, že vnímá jako bariéru k podání přihlášky (mimo jiné) nedostatečné sebevědomí. Dále tabulka znázorňuje průměrný nejvyšší dosažený percentil v závislosti na věku uchazečů a na tom, jestli vnímají některý z faktorů jako bariéru k podání přihlášky.

Tabulka 20: Počty, podíl a percentil uchazečů, kteří uvedli, že je při podávání přihlášky ovlivnil (mimo jiné) daný faktor, 2017/18

	sebevědomí			studijní programy			rozvrh, docházka			čas			finance			žádný z uvedených		
	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil	počet	procentuální zastoupení	dosažený percentil
mladší	272	25,0%	52,8	117	11,0%	51,26	33	3,0%	60,9	75	7,0%	48,3	126	12,0%	58	576	54,0%	55,7
dospělí	5	10,0%	54,8	1	2,0%	2	1	2,0%	28,5	17	33,0%	49,7	4	8,0%	36	25	49,0%	44,94

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že se jedná o odpovědi pouze z jednoho termínu a navíc posledního v daném roce, jsou počty respondentů poměrně malé na to, aby bylo možné učinit jednoznačné závěry z hlediska srovnání mladších a dospělých respondentů.

Nicméně data naznačují, že pro polovinu mladších i dospělých respondentů žádný z uvedených faktorů nepředstavoval bariéru k podání přihlášky. V rámci mladších uchazečů bylo nejvíce zastoupeným limitujícím faktorem nedostatečné sebevědomí (dispoziční bariéra dle typologie Crossové, 1981). Oproti tomu mezi dospělými uchazeči byl nejvíce zastoupeným limitujícím faktorem nedostatek času (bariéra institucionální dle typologie Crossové, 1981).

U dospělých uchazečů nemají průměrné percentily vzhledem k malému počtu respondentů příliš velkou vypovídající hodnotu. U mladších uchazečů je patrné, že nejvyšší průměrný percentil mají lidé, kteří vnímají jako omezení rozvrh, resp.

požadavky na docházku, což může souviset s tím, že studijně nadaní lidé mohou mít více mimoškolních aktivit. Tuto odpověď však zvolilo málo lidí na to, aby bylo možné učinit jednoznačný závěr. Zajímavé je rovněž zjištění, že lidé, u nichž hrálo roli nedostatečné sebevědomí, nijak výrazně nevybočovali z průměru. Sebevědomí je však nutné posuzovat ve vztahu k fakultě (uchazeč může mít obecně dostatečné sebevědomí, ale nevěřit si dost například pro přijetí na právnický obor).

6.4.6 Hodnota vysokoškolského titulu pro uchazeče o studium na VŠ

Tato část se věnuje otázce, zda existují rozdíly ve vnímání hodnoty vysokoškolského titulu mezi mladšími a dospělými respondenty. První otázkou zaměřenou na tuto problematiku byla otázka položená v pátém termínu roku 2012/13, která zněla: „Statistiky úřadu práce a srovnání nástupních platů absolventů ukazují, že vystudovat vysokou školu je nejefektivnější cestou k úspěchu. S tímto tvrzením:“

- určitě souhlasím
- spíše souhlasím
- nevím
- spíše nesouhlasím
- určitě nesouhlasím

V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 751 mladších a 51 dospělých osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v Tabulce 21. Zároveň je zde uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny (součet nemusí nutně činit 100 %, ale to je pouze v důsledku zaokrouhlení na celá procenta). Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 21: Počty a podíl uchazečů, kteří volili jednotlivé odpovědi, 2012/13

„Statistiky úřadu práce a srovnání nástupních platů absolventů ukazují, že vystudovat vysokou školu je neefektivnější cestou k úspěchu. S tímto tvrzením:“

	<i>určitě souhlasím</i>		<i>spíše souhlasím</i>		<i>nevím</i>	<i>spíše nesouhlasím</i>		<i>určitě nesouhlasím</i>		
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	260	23,0%	538	48,0%	256	23,0%	63	63,0%	0	0,0%
dospělí	29	53,0%	23	42,0%	3	5,0%	0	0,0%	0	0,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Dospělých respondentů bylo poměrně málo, proto není možné učinit jednoznačný závěr ohledně toho, nakolik mladší a dospělí lidé souhlasí s uvedeným tvrzením, nicméně data naznačují, že mezi těmito věkovými skupinami nejsou výrazné rozdíly.

Totožná otázka byla položena v šestém termínu roku 2017/18. V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1117 mladých a 55 dospělých osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v Tabulce 22. Je zde také uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny (součet nemusí nutně činit 100 %, ale to je pouze v důsledku zaokrouhlení na celá procenta). Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 22: Počty a podíl uchazečů, kteří volili jednotlivé odpovědi, 2017/18

„Statistiky úřadu práce a srovnání nástupních platů absolventů ukazují, že vystudovat vysokou školu je neefektivnější cestou k úspěchu. S tímto tvrzením“

	určitě souhlasím		spíše souhlasím		nevím		spíše nesouhlasím		určitě nesouhlasím	
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	260	23,0%	538	48,0%	256	23,0%	63	6,0%	0	0,0%
dospělí	29	53,0%	23	42,0%	3	5,0%	0	0,0%	0	0,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Přestože je počet dospělých respondentů i u této otázky poměrně malý, je patrné, že mají větší tendenci se zmíněným tvrzením souhlasit ve srovnání s mladšími respondenty. Dokonce více než polovina ze starších respondentů s tímto tvrzením souhlasí „určitě“, oproti necelé čtvrtině respondentů mladých.

Další otázkou zaměřenou na tuto problematiku byla otázka položená v šestém termínu roku 2017/18, která zněla: „Významná část světově uznávaných podnikatelů (Bill Gates, Steve Jobs, Mark Zuckerberg) vysokou školu opustili proto, že zjistili, že vysoká škola k úspěchu nevede. Souhlasíte s touto zkušeností?“

- určitě souhlasím
- spíše souhlasím
- nevím
- spíše nesouhlasím
- určitě nesouhlasím

V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1110 mladších a 53 dospělých osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v Tabulce 23. Dále je zde uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny (součet nemusí nutně činit 100 %, ale to je pouze v důsledku zaokrouhlení na

celá procenta). Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 23: Počty a podíl uchazečů, kteří volili jednotlivé odpovědi, 2017/18

„Významná část světově uznávaných podnikatelů (Bill Gates, Steve Jobs, Mark Zuckerberg) vysokou školu opustili proto, že zjistili, že vysoká škola k úspěchu nevede. Souhlasíte s touto zkušeností?“

	<i>určitě souhlasím</i>		<i>spíše souhlasím</i>		<i>nevím</i>		<i>spíše nesouhlasím</i>		<i>určitě nesouhlasím</i>	
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	134	12,0%	636	57,0%	115	10,0%	201	18,0%	24	2,0%
dospělí	9	17,0%	33	62,0%	5	9,0%	6	11,0%	0	0,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Přestože je počet dospělých respondentů i u této otázky poměrně malý, je patrné, že mají větší tendenci se zmíněnou zkušeností souhlasit ve srovnání s mladšími respondenty.

6.4.7 Studium vysoké školy ve vztahu k zaměstnání

Tato část se věnuje otázce, zda existují rozdíly ve vnímání vysoké školy ve vztahu k zaměstnání mezi mladšími a dospělými respondenty. První otázkou zaměřenou na tuto problematiku byla otázka položená ve čtvrtém termínu roku 2016/17, která zněla: „Myslíte si, že budete muset často měnit zaměstnání?“ Na výběr byly následující odpovědi:

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1524 mladých a 41 starších osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v Tabulce 24. Dále je v tabulce uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny (součet nemusí nutně činit 100 %, ale to je pouze v důsledku zaokrouhlení na celá procenta). Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 24: Počty a podíl uchazečů dle odpovědi na otázku, jestli si myslí, že budou muset často měnit zaměstnání, 2016/17

	<i>rozhodně ano</i>		<i>spíše ano</i>		<i>spíše ne</i>		<i>rozhodně ne</i>	
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	12	1,0%	191	13,0%	1184	78,0%	137	9,0%
dospělí	0	0,0%	8	20,0%	22	54,0%	11	27,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Přestože je počet dospělých respondentů příliš malý na učinění definitivního závěru, data naznačují, že dospělí respondenti ve srovnání s mladšími častěji věří, že rozhodně nebudou muset často měnit zaměstnání, zatímco mladší respondenti mají větší tendence dávat neutrální odpovědi („spíše...“), pravděpodobně vlivem menších zkušeností se zaměstnáním.

V každém případě je pozitivním zjištěním, že mladší respondenti cítí poměrně velkou jistotu ohledně budoucího zaměstnání: méně než 15 % z nich si myslí, že budou muset zaměstnání měnit často.

Druhou otázkou zaměřenou na tuto problematiku byla otázka položená také ve čtvrtém termínu roku 2016/17, která zněla: „Chcete často měnit zaměstnání?“ Na výběr byly následující odpovědi:

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1530 mladších a 43 dospělých osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v první tabulce. Ve druhé tabulce je pak uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny (součet nemusí nutně činit 100 %, ale to je pouze v důsledku zaokrouhlení na celá procenta). Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 25: Počty a podíl uchazečů dle odpovědi na otázku, jestli chtějí často měnit zaměstnání, 2016/17

	<i>rozhodně ano</i>		<i>spíše ano</i>		<i>spíše ne</i>		<i>rozhodně ne</i>	
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	17	1,0%	117	8,0%	780	51,0%	616	40,0%
dospělí	0	0,0%	5	12,0%	19	44,0%	19	44,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Počet dospělých respondentů je příliš malý na učinění definitivního závěru. V každém případě však v každé z věkových skupin okolo 90 % respondentů spíše nebo rozhodně

zaměstnání často měnit nechce, což naznačuje, že preferují z hlediska zaměstnání spíše stabilitu. Jen jedno procento mladých respondentů si rozhodně přeje zaměstnání měnit často.

Třetí otázkou zaměřenou na tuto problematiku byla otázka položená v šestém termínu roku 2017/18, která zněla: „Máte jasnou představu o tom, jakou práci chcete po vystudování vysoké školy dělat?“ Na výběr byly následující odpovědi:

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

V otázce byli bráni v potaz jen respondenti české národnosti. Na otázku odpovědělo celkem 1117 mladších a 55 dospělých osob, přičemž každý zvolil právě jednu odpověď. Počet respondentů, kteří uvedli jednotlivé odpovědi, je uveden v první tabulce. Ve druhé tabulce je pak uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v rámci dané věkové skupiny. Vzhledem k tomu, že každý volil jen jednu odpověď, je interpretace přímočará.

Tabulka 26: Počty a podíl uchazečů dle toho, zda mají jasnou představu, jakou práci chtějí po vystudování vysoké školy dělat, 2017/18

	<i>rozhodně ano</i>		<i>spíše ano</i>		<i>spíše ne</i>		<i>rozhodně ne</i>	
	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení	počet	procentuální zastoupení
mladší	260	23,0%	538	48,0%	256	23,0%	63	6,0%
dospělí	29	53,0%	23	42,0%	3	5,0%	0	0,0%

Zdroj: data společnosti Scio, vlastní zpracování

Přestože je počet dospělých respondentů příliš malý na učinění definitivního závěru, lze usoudit, že mezi jednotlivými věkovými skupinami existují rozdíly: starší respondenti mají jasnější představu, co chtějí po dokončení vysoké školy dělat, ve srovnání s mladšími.

6.5 Diskuze

Cílem výzkumného šetření bylo naznačit charakteristiky a názory týkající se motivace, očekávání od studia na vysoké škole a využití vysokoškolského studia vybraných dospělých uchazečů o studium na vysoké škole (nad 30 let) a porovnat je s názory vybraných mladších uchazečů ve věku 18–20 let.

Na základě již provedených výzkumů zmíněných v teoretické části práce bylo předpokládáno, že postoje a motivace mladších uchazečů o studium na vysoké škole (18–20 let) se od postojů a motivace starších uchazečů (nad 30 let) liší poměrně výrazně.

Tento předpoklad se potvrdil jen z části. Jednotlivé skupiny se od sebe v řadě dílčích aspektů liší, nicméně co se týče pořadí voleb (myšleno voleb na prvním místě), mají obě skupiny uchazečů velmi podobné názory. K volbě vysoké školy motivovalo obě skupiny nejvíce budoucí pracovní uplatnění, obě skupiny očekávají od studia na vysoké škole především přípravu na povolání. Významný rozdíl mezi mladšími a dospělými uchazeči nebyl ani z hlediska motivace k výběru konkrétního oboru studia.

Rozdíly se projevily například u otázky, co by respondenti chtěli dělat po ukončení studia na VŠ. Ve skupině mladších uchazečů byl nejvíce zastoupenou volbou zisk dobře placeného místa následováno volbou dělat, co mě baví. U dospělých uchazečů tomu bylo přesně naopak. Je proto možné se domnívat, že dospělí uchazeči, kteří se hlásí na vysokou školu, jsou již dostatečně materiálně zabezpečeni a nyní hledají spíše zaměstnání, které je bude bavit.

Další rozdíl, který je na tomto místě možné zmínit byl identifikován co se týče bariér ke studiu. Přestože pro polovinu mladších i dospělých respondentů žádný ze zjišťovaných faktorů nepředstavoval bariéru k podání přihlášky, v rámci mladších uchazečů bylo nejvíce zastoupeným limitujícím faktorem nedostatečné sebevědomí. Oproti tomu mezi dospělými uchazeči byl nejvíce zastoupeným limitujícím faktorem nedostatek času.

Další předpoklad byl, že snahou mladších uchazečů (18–20 let) bude zejména získání titulu, naproti tomu v motivaci a očekáváních dospělých uchazečů budou častěji přítomny vyšší hodnoty (například osobního rozvoje). Tento předpoklad se rovněž naplnil jen z části. V roce 2012/13 byly důvody uchazečů k volbě vysoké školy ve skupině mladších i dospělých uchazečů relativně podobně zastoupené. Výjimku tvořil, dle očekávání a v souladu s výzkumy zmíněnými v teoretické části práce (např. AES, 2018), studentský život, který hrál při výběru VŠ podstatně častěji roli pro mladší uchazeče. Ve srovnání s dospělými uchazeči hrála u mladších uchazečů častěji roli snadná cesta na vysokou školu, zatímco u dospělých uchazečů hrálo ve srovnání s mladšími častěji roli levné studium, uplatnění a kvalita výuky. V obou skupinách však řadilo nejvíce respondentů na nejvyšší příčky uplatnění následované kvalitou výuky na dané vysoké škole. Snaha o dobré/lepší uplatnění v zaměstnání byla u obou skupin dominantní (srov. AES, 2018, Rabušic a Rabušicová, 2008 nebo Šedřová a Novotný, 2006).

I v roce 2017/18 ovlivňovaly ve srovnání s dospělými uchazeči volbu mladších uchazečů výrazněji studentský život a snadná cesta na vysokou školu, na rozdíl od roku 2012/13 však navíc i uplatnění. U dospělých uchazečů mělo pak ve srovnání s mladšími na volbu častěji vliv levné studium a kvalita výuky. Co se týče pořadí voleb, hrálo v obou skupinách stejně jako v roce 2012/13 největší roli uplatnění, které bylo následováno kvalitou výuky. Je zajímavé poznamenat, že ve skupině dospělých uchazečů začala oproti roku 2012/13 volbu ovlivňovat ve větší míře kvalita výuky na úkor uplatnění.

Hypotézu nebylo možno zcela ověřit i proto, že v databázi otázek společnosti Scio nebyla žádná, která by zjišťovala například motivaci respondentů studovat vysokou školu v souvislosti se získáním titulu a na kterou zároveň odpovědělo dostatečné množství respondentů. Díky jiné otázce však bylo potvrzeno, že mladí uchazeči očekávají ve srovnání s dospělými častěji získání titulu, což by mohlo do jisté míry souviset i s jejich motivací studovat vysokou školu.

Analýza dále potvrdila, že mladší i dospělí uchazeči očekávají od vysoké školy především přípravu na povolání. Dospělí uchazeči ve srovnání s mladšími častěji očekávají získání všeobecného a kulturního přehledu a rozvoj měkkých dovedností, což by částečně potvrdzovalo předpoklad, že v očekávání dospělých uchazečů se objevují

častěji vyšší hodnoty, například osobního rozvoje. To, že za jednáním dospělých vzhledem ke studiu vysoké školy stojí vyšší hodnoty, by dále mohlo potvrzovat zjištění, že téměř čtvrtina starších uchazečů v dotaznících uvedla, že mezi tím, co očekávají nejméně, je získání titulu. To naznačuje, že pro řadu starších uchazečů hraje při studiu vysoké školy získání titulu jen okrajovou roli.

V souhrnu je možné konstatovat, že hypotézy, které byly pro metodologickou část práce stanoveny, byly z části potvrzeny – mezi dospělými a mladšími uchazeči o studium existují zcela jistě poměrně významné rozdíly, které se však vyskytují častěji v dílčích aspektech jednotlivých charakteristik, motivů a očekávání (např. větší důraz na kvalitu výuky na VŠ, důraz na osobnostní a dovednostní rozvoj, který člověku umožní vykonávat práci, jež ho bude bavit a naplňovat, apel na stabilitu zaměstnání po absolvování VŠ). Na obecnější rovině (první volby v dotazníkovém šetření) jsou si obě skupiny velmi podobné.

Jednalo se o kvantitativní šetření, které bylo provedeno na jasně vymezené skupině uchazečů o studium na vysoké škole, nicméně vzhledem k povaze zpracovávaných dat byla silně omezena možnost zařadit vlastní otázky a sbírat více dat o respondentech, což do velké míry omezovalo možnost ověření hypotéz tak, jak byly na počátku formulovány. Komplikací byl rovněž nízký počet respondentů u některých otázkách, které by jako takové výzkum obohatily, nicméně nemohly být z důvodu malého počtu odpovědí do výzkumu zařazeny.

Lepší využitelnosti analýzy by zcela jistě prospěla možnost zkombinovat kvantitativní výzkum s kvalitativním dotazováním daných respondentů (což by bylo možné zajistit například tak, že do dotazníků by byl přidán informovaný souhlas respondenta s uložením jeho údajů a možností ho v této věci kontaktovat s prosbou o rozhovor). V budoucnu by bylo zajímavé zaměřit se pouze na některé aspekty z těch, které byly v této práci rozebírány (motivaci, očekávání) a zařadit otázky do termínů NSZ, kterých se zúčastňuje velké množství uchazečů, aby byl zajištěn dostatečný počet respondentů. Taková analýza by zcela jistě přinesla zajímavé a využitelné výsledky. V každém případě je možné konstatovat, že i přes své limity přináší tato práce zajímavé podněty a informace.

7 Závěr

Současnost je charakterizována poklesem demografické křivky, v jejímž důsledku se snižuje počet uchazečů o studium na řadě fakult českých vysokých škol. Vysoké školy volí v rámci své propagace především sdělení, která mají zaujmout mladé uchazeče, otázkou však je, do jaké míry se názory a postoje dospělých a mladších uchazečů o studium na vysoké škole podobají. Vysoké školy by měly umět zaujmout i uchazeče z řad dospělých, čímž mohou částečně zaplnit místa uvolněná mladšími studenty.

Cílem této bakalářské práce proto bylo identifikovat specifika dospělých uchazečů o studium na vysoké škole, zejména přiblížit jejich motivaci ke studiu a zmapovat, co uchazeči od studia očekávají (např. kariérní předpoklady uchazečů). To vše zasadit do širšího teoretického rámce a představit v kontextu formálního vzdělávání. K doplnění cíle byla realizována kvantitativní analýza dat, která měla představit vybrané dospělé (nad 30 let) uchazeče o studium na vysoké škole a porovnat je i jejich názory s názory vybraných mladších uchazečů ve věku 18–20 let.

Hypotézy, které byly stanoveny pro empirické šetření, byly z části potvrzeny – mezi dospělými a mladšími uchazeči o studium byly prokázány poměrně významné rozdíly, které se však vyskytují častěji v dílčích aspektech jednotlivých charakteristik, motivů a očekávání. Na obecnější rovině (první volby v dotazníkovém šetření) jsou si skupiny mladších a dospělých uchazečů o studium na vysoké škole velmi podobné.

Komunikace vysokých škol směrem k dospělým uchazečům o studium tedy nemusí být zcela odlišná od komunikace směrem k mladším uchazečům, nicméně v práci byly zdůrazněny některé aspekty, na něž by se mohly fakulty vysokých škol zaměřit a v komunikaci s dospělými uchazeči o studium je zdůrazňovat (např. kvalita výuky na VŠ, osobnostní a dovednostní rozvoj, který člověku umožní vykonávat práci, jež ho bude bavit a naplňovat, apel na stabilitu zaměstnání po absolvování VŠ).

Vzhledem k šíři zkoumaného tématu nebylo možné v rámci analýzy obsáhnout veškeré zajímavé závislosti mezi jednotlivými aspekty a hlouběji se jimi zabývat. Práce je tak spíše přehledem a kvalifikovaným uvedením do daného tématu. Proto by pravděpodobně bylo vhodnější vybrat jen jednu oblast aspektů a na tu zaměřit empirické

šetření. Ideální by rovněž byla možnost doptat se vybraných respondentů v rámci rozhovoru na některé zajímavé souvislosti jejich jednání.

Limity této práce byly zmíněny již výše, jedná se zejména o omezený počet dat, s nimiž může práce operovat, o omezený počet již položených vhodných otázek a zároveň nedostatečný počet respondentů v případě některých otázek. Vlivem nízkého počtu respondentů zařazených do výzkumu mohlo dojít ke zkreslení některých údajů, nicméně tam, kde by tato situace mohla nastat, je na to v práci upozorněno.

I přes výše zmíněné limity však přináší práce zajímavé závěry a pomáhá vykreslit obraz dospělých uchazečů o studium vysokých škol v České republice. Je tak možné konstatovat, že cíl stanovený v úvodu této bakalářské práce byl naplněn.

8 Soupis bibliografických citací

BARTLOVÁ, Petra. *BADED – barriers in adult education: findings and strategies for overcoming those barriers : Ikaalinen – Prague – Vienna, June 2008*. Praha: National Training Fund, 2008. ISBN 978-80-86728-41-4.

BECK, Ulrich. *Riziková společnost*. Praha: Slon, 2004. ISBN 80-86429-32-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2580-2.

BHARDWA, Seeta. *Why do students go to university and how do they choose which one?* [online]. The Higher Education, 2017 [vid. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://www.timeshighereducation.com/student/news/why-do-students-go-university-and-how-do-they-choose-which-one>.

CROSS, Patricia. *Adults as learners*. San Francisco: Jossey-Bass, 1981. ISBN 978-80-875-8949-11.

CZESANÁ, Věra, Olga KOFROŇOVÁ a Jiří VYMAZAL. *Vybrané faktory rozdílů v účasti na dalším vzdělávání: výsledky dotazníkového šetření*. Praha: Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání NOZV-NVF, 2006. ISBN 80-86728-35-8.

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). *Sbírka zákonů*. 22. 4. 1998. ISSN 1211-1244.

ČSÚ. *Metodika ke Klasifikaci oborů vzdělání (ISCED-F 2013)* [online]. Praha: ČSÚ, 2014 [vid. 2017-06-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace-oboru-vzdelani-cz-isced-f-2013>

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2011*. Praha: Český statistický úřad, 2013. ISBN 978-80-250-2354-9.

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. ISBN 978-80-250-2836-0.

ČSÚ. *Vzdělanostní struktura populace ČR* [online]. Praha: ČSÚ, 2016 [vid. 2018-06-20]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20552571/25012814q402.pdf/186d6560-893d-4998-a576-4404fc051e6f?version=1.1>

DARKENWALD, Gordon, G. a Sharan B. MERRIAM. *Adult education: foundations of practice*. New York: Harper and Row, 1982. ISBN 978-06-900-1541-6.

DOPITA, Miroslav. Zájem žáků středních škol o fyziku, chemii a matematiku. *Možnosti motivace mládeže je studiu přírodních věd. Sborník recenzovaných příspěvků* (s. 20–29). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 80-244-2206-0.

DELOITTE, Department for Employment for Employment and Learning. *Removing the Barriers to Learning: Exploring Adult Perceptions and Attitudes to Participation in Further Education* [online]. Deloitte, 2012 [vid. 2018-06-09]. Dostupné z: <<https://www.economy-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/del/removing-the-barriers-to-learning-part-one-research-report-final-for-publication-feb-2012.pdf>>.

DESCY, Pascaline a Manfred TESSARING. *Training and learning for competence. Second report on vocational training research in Europe: Executive summary*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. ISBN 92-896-0086-1.

DOSEDĚL, Tomáš a Tomáš KATRŇÁK. Finanční a nefinanční návratnost vzdělání v době vzdělanostní expanze v České republice. *Sociologický časopis*. Praha: AV ČR, Sociologický ústav, 2017, roč. 53(5), s. 693-718. ISSN 0038-0288.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. Účast dospělých na vzdělávání. In: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a Michal ŠERÁK. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-694-7.

EACEA. *Formální vzdělávání dospělých: Koncepce a praxe v Evropě* [online]. EACEA, 2011 [vid. 2017-03-20]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128CS.pdf

EDUCATION, AUDIOVISUAL AND CULTURE EXECUTIVE AGENCY. *Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe* [online]. Brussels: Eurydice, 2011 [vid. 2017-03-20]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128EN.pdf

EK. *Statistika zaměstnanosti* [online]. EK, 2018 [vid. 2018-07-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/cs

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HLADÍLEK, Miroslav. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-75-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JAMIESON, Annie. Higher education study in later life: what is the point. *Ageing and Society*. Cambridge: Cambridge University, 2007, 28(03), s. 363-384. ISSN 0144-686X.

JARVIS, Peter. *The Routledge international handbook of lifelong learning*. London: Routledge, 2009. ISBN 978-0-203-87054-9.

JARVIS, Peter a Colin GRIFFIN. *Adult and continuing Education. Major Themes in Education*. New York: Routledge, 2003. ISBN 0-415-13029-8.

KALENDA, Jan a Ilona KOČVAROVÁ. Proměny bariér ke vzdělávání dospělých v ČR 2005–2015. *Studia paedagogica*, 2011, 22(3), s. 69–89. ISSN 1803-7437.

KALNICKÝ, Juraj. *Systémová andragogika*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-73684-89-1.

KELLER, Jan a Lubor TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-78-6.

KNOWLES, Malcolm S. *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. New York: Cambridge, The Adult Education Company, 1980. ISBN 0-8428-2213-5.

KNOWLES, Malcolm S., HOLTON Elwood F. a Richard A. SWANSON. *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development*. New York: Routledge, 2012. ISBN 978-1-85617-811-2.

KOOPOLIS. *Výzkumy a statistiky* [online]. Praha: Fond dalšího vzdělávání, 2015 [vid. 2017-06-15]. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/vyzkumy-a-statistiky>

KOUCKÝ, Jan, Radim RYŠKA a Martin ZELENKA. *Reflexe vzdělávání a uplatnění absolventů vysokých škol. Výsledky šetření REFLEX 2013* [online]. Praha: Středisko vzdělávací politiky, 2014 [vid. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/download/Reflexe%20vzdelani%20a%20uplatneni%20absolventu.%20Vysledky%20setreni%20REFLEX%202013.pdf>

LARSON, Anne a Marcella MILANA. *Barriers towards participation in Adult Education and Training* [online]. Paper presented at European Conference on Educational Research, University of Geneva, 2006 [vid. 2018-05-07]. Dostupné z: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/157725.htm>

MACKEARCHER, Dorothy, SUART, Theresa a Judith POTTER. *State of the Field Report: Barriers To Participation in Adult Learning*. [online]. Fredericton: University of New Brunswick, 2006 [vid. 2018-05-06]. Dostupné z: <http://en.copian.ca/library/research/sotfr/barriers/barriers.pdf>

MAY, Emma, L. *The Nontraditional Student: a Neglected Resource?* [online]. Arkadelphia: Henderson state university, 1999 [vid. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.hsu.edu/academicforum/1998-1999/1998-9AFTThe%20Nontraditional%20Student.pdf>

MU. *Motivace a očekávání studentů prvních ročníků na MU* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [vid. 2018-06-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/metodika/rozvoj/kvalita/ver/Bc_prvaci_2007_leaflet.pdf

MCHUGH, Mary. The Chi-square test of independence [online]. Zagreb: *Biochemia Medica*, 2013 [vid. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3900058/>

MENCLOVÁ, Lenka a Jarmila BAŠTOVÁ. *Vysokoškolský student v České republice roku 2005*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2005. ISBN 80-86302-35-0.

MŠMT. *ISPV – Informační systém o průměrných výdělcích* [online]. Praha: MPSV, 2017 [vid. 2018-06-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/ISPVcharavypis.php>

MŠMT. *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: MŠMT, 2007. ISBN 978-80-254-2218-2.

MŠMT. *Statistika školství* [online]. Praha: MŠMT, 2018 [vid. 2018-06-15]. Dostupné z: <http://sberdat.uiv.cz/rozcestnik/>

MŠMT. *Memorandum o celoživotním učení* [online]. Praha: MŠMT, 2000 [vid. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/memorandum-evropske-unie-k-celozivotnimu-uceni>

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-045-9.

OECD. *Education at a Glance* [online]. OECD, 2017 [vid. 2018-01-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/publikace-education-at-a-glance-1>

PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského s.r.o., 2002. ISBN 80-86723-03-8.

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.

PRUDKÝ, Libor. Studenti v procesech univerzalizace terciárního vzdělávání. In: PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Praha: Grada, 2009, s. 27-59. ISBN 978-80-247-3009-7.

RABUŠICOVÁ Milada a Ladislav RABUŠIC. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 80-210-4779-8.

RUBENSON, Kjell. Lifelong Learning: A Critical Assessment of the Political Project. In ALHEIT, Peter et al. *Shaping an Emerging Reality: researching Lifelong Learning*. Roskilde: Roskilde University Press, 2004. ISBN 879-138-707-8.

RYŠKA, Radim a Martin ZELENKA. Charakteristiky vysokoškolského vzdělávání a profesní úspěch. *Orbis scholae*. 2011, 5(1), s. 71-94. ISSN 1802-4637.

SMOLOVÁ, Irena, Jana LEGÁTOVÁ, SZCZYRBA Zdeněk a Petr ŠIMÁČEK. Motivace studentů ke studiu přírodovědných oborů – výsledky 1. etapy sociologického

výzkumu na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci. *Sborník příspěvků z konference Nové metody propagace přírodních věd mezi mládeží aneb věda je zábava*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2206-0.

ŠEĎOVÁ Klára a Petr NOVOTNÝ. Vzdělávací potřeby ve vztahu k účasti na vzdělávání dospělých. *Pedagogika*, roč. LVI, č. 2, 2006, s. 140-151. ISSN 0031–3815.

THORNDIKE, Edward L., OSCHRIN BREGMAN Elsie, WARREN TILTON John a Ella WOODYARD. *Adult Learning*. New York: The Macmillan Company, 1928.

VALENČÍK, Radim. Sociální stát: Příčiny krize a cesta z ní. In HAUSER, Michael (ed.). *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Sok, 2007, s. 78-83. ISBN 978-80-86320-48-9.

VAN DE WERFHORST, H. G. Social Background, Credential Inflation and Educational Strategies. *Acta Sociologica*, 2005, 48, (4), s. 321-340.

VEČERNÍK, Jiří. *Práce, hodnoty, blahobyť. České realie v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2016. ISBN 978-80-7330-295-5.

VYSOKÉ ŠKOLY.CZ. *Desetina vysokoškoláků mění obor již během studia* [online]. vysokeskoly.cz, 2016 [vid. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.cz/clanek/desetina-vysokoskolaku-meni-obor-jiz-behem-studia>

ZELENKA, Martin. *Přechod absolventů škol ze vzdělávání na pracovní trh*. Praha: Vydavatelství Pedagogické fakulty, Univerzita Karlova, 2008. ISBN 978-80-7290-372-6.